

APROPIAȘ, -A adj. (Uneori s u b s t a n t i v a t) Vecin; care este, șade aproape. COSTINESCU. Vreo doi meri și vreo doi peri..., Din mijloace depărtate, La vârfuri apropiate. BIBI-CESCU, P.P.253. /Pronunțat: -pi-aș. 7

- Derivat dela apropia cu suf. -aș.

APROPIAT s.n. (Învechit) Faptul de a se apropia, apropiere. Apropiat = appro-pinquatio. ANON.CAR. Temându-se Vasile-Vodă ca după apropietul oștilor ungurești să nu facă și ei vreo zarvă în Curte, i-au omorât. M.COSTIN, LET.I 300/34. / (Loc sau persoană) greu sau anevoie de apropiat = greu accesibil. Un loc anevoie de apropiat... /era 7 șetatea lui Negru-Vodă. BALCESCU, M.V.128. /Animalul 7 este foarte greu de apropiat. P.ANGHEL, INS.IEȘ.I,1 1936. /și:(dial.) apropiét s.n. 7

- Abstract verbal al lui apropia.
=====

APROPIAT, -A adj., s.m. și f. I. A d j. l. (Include ideea unei acțiuni) Ajuns aproape. Burghezia din statele capitaliste ale Apusului, apropiată de peire, așteaptă în zadar salvarea dela trsturile americane.

2. (Cu sens local; în opoziție cu i n d e p ă r t a t) Care se află aproape. Câteva sate Apropiate și multe alte îndepărtate Veniră ca să se mire De frumoasa mănăstire. MARIAN, SA.251. / (Arătând aproximația) Mașini de importanță apropiată. LEG.EC.PL. 26. / (Cu sens temporal) S'a dus la biserică sărbătoarea cea mai apropiată. ISPIRESCU, L.298. Nu simțiți apropiatul freamăt De furtună ? BENIUC, V.80. Crearea partidului unic... nu este o simplă hotărîre care abia urmează să fie tradusă în viață într'un viitor mai mult sau mai puțin apropiat. GHEORGHIU-DEJ, R.P.5. Toate a-

cestea prevestesc apropiata criză economică. id.ib.10. Se vor prezenta partidele și organizațiile democratice în apropiatele alegeri. id.ib.12.

3. (În opoziție cu s t r ă i n) Intim. Vezi o persoană de tot streină, Ea nu-ți vorbește, Nu-ți dă pricină, Dar trebuință simți mare'ndată, Să ți-o vezi foarte apropiată. I.VĂCĂRESCU, P.98. "Vremuri grele" - se tânguiau... prietenii cei mai apropiați ai lor. PAS, L.I 108.

4. Care se apropie lesne de altul (sufletește), sau de care te poți apropia lesne, accesibil, afabil, prietenos. Era, ... bun cu toți, apropiatu, adică lesne cu dînsul. DOSOFTEIU, V.S. 351. Era... nemăret, cinstitor, apropiat cătră toți boierii. AMIRAS, LET.III,102/32. Și el și ea sânt oameni apropiați, budulași, ospătăreți și miloși. JIPESCU, O.100. / (Îndeosebi despre lucrui) Accesibil, abordabil. Lumina cea neapropiată. MINEIUL (1776), 8^l. Locuri neapropiate. KONAKI, P.294.

II. S.m.și f. Apropiat s.m. = mi-i mai ca un neam, înnemurit, apropiată s.f.= înnemurită, foarte bună, prietină. MARIAN. Delungat-ai de mine soțul și apropiatulu (c e i m a i d e - a p r o a p e B.1938).PSAL.SCH.285. Apropiatii miei de de parte stătură. CORESI, PS.100.

Ŷi : (dial.) apropiăt, -ă adj. 7

- Participiul lui apropia cu valoare de adjectiv.

APROPIELNIC, -Ă adj. (Formație suspectă, cărturăreasă, aproape neîntrebuințată) Apropiat, accesibil, afabil, de care te poți apropia. CIHAC. Apropielnic = "freundlich, lieb, zugänglich". POLIZU.

- Derivat dela apropia cu suf.-elnic.

APROPIERE s.f. 1. Acțiunea de a (se) apropia. Copoi vestesc apropierea vânatului. ODOBESCU, III 42. O, vino iar !...
Tu nici nu știi, a ta apropiere Cum inima-mi de-adânc o liniștește, Ca răsărîrea stelei în tăcere. EMINESCU, P.50. Cea mai mică apropiere a șirului... i se părea o prăbușire a ei. DUMITRIU, B.F.126. Structura organizatorică a sindicatelor trebuie să... asigure apropierea de masele... muncitoare a organizațiilor sindicale. SCÂNTEIA, 1949.nr.132. Într'o serie de țări are loc apropierea de partidele comuniste ale celor social-democrați care văd că reformismul duce direct în brațele imperialismului. GHEORGHIU-DEJ, R.P.13. Tovarășul Stalin... vorbind despre metodele de apropiere... a maselor muncitorești, numește metoda convingerii drept metoda "sindicală". ib. / Înțelegere, împăcare. Căuta din toate puterile o apropiere între cei doi adversari. Unitatea organizatorică pe care am înfăptuit-o... a izvorit... și din apropierea tovarășească ce s'a încheșat... în lupta dușă în comun. GHEORGHIU-DEJ, R.P.15. Congresul a fost precedat de o... perioadă de... apropiere tovarășească. id.ib.33.

2. (Exprimă s t a r e) Prezență. E fariseiul de dumnezeasca apropiere departă-se. CORESI, E.8/14.

3. (Construit cu prep în, din, prin, cu).
 E x p r. În apropiere = aproape, în vecinătate. Călugării nu puteau să-l sufere în apropierea lor. MARIAN, SE.II 188. Stațiile vor fi așezate în apropierea conacelor. PAS, L.I 158. Armatele populare se află în nemijlocita apropiere a centrelor vitale ale Chinei. GHEORGHIU-DEJ, R.P.11. (În) din apropiere = de aproape. Intra îmbrăcată ca băiat, ca în noaptea aceea când se văzură pentru întâia oară în apropiere. EMINESCU, N.83. Venim din apropiere. Prin apropiere = (pe) aproape. Ceilalți își aveau rosturile lor, casă, nevastă, copii și neamuri prin apropiere.

re. PAS, L.I 75. / (Învechit) Cu apropiere = cu aproximație:
 plus ou moins. PONTBRIANT. Imi vine cu apropiere = ich bin nahe,
 ich habe es nich weit. POLIZU.

Pl.-eri. / Și: apropiare s.f.

- Abstract verbal al lui apropia.

APROPIETOR,-OARE adj. (Adesea s u b s t a n t i v a t)
 (Persoană) care (se) apropie. Izbăvește cu pace sufletul meu
de apropietorii (d e c e i a c e s â a p r o p i e
 HUR., d e l a c a r i i s ă a p r o p i e DOS.) de
mere. PSALT.106/3. Și: (învechit și dial.) apropietóriu,-oare
 adj. (DOSOFTEIU, ap.HEM.1380),cf. apropietóriu, apropiătoriu
 adj. 7

- Derivat dela apropia cu suf.-(ă)tor (-toriu).=

APROPIETURĂ s.f. (Neobișnuit) Loc de apropiere. Un fel
de durere la apropietura sprâncenelor. CARAGIALE, ap.CADE. Pl.
-turi. 7

- Derivat del apropia cu suf.-ură.

APROPIȘOR adv. Dimintuvi al lui aproape. (Întrebuintat
 rar, în poezie și mai ales în legătură cu aproape, dând o nuan-
 ță mai intensivă noțiunii pe care o cuprinde acesta) .Foarte a-
 aproape. De-aproape-apropișor Mama are ajutor. MARIAN,NA.436.

- Derivat del aproape cu suf.-ișor.

APROPITAR s.m. v. proprietar.
=====

APROPO adv., s.n. (Expresie familiară întrebuințată ca introducere, mai ales de cei ce știu francezește, când, fiind vorba de un lucru, ți-aduci aminte deodată de altceva, în legătură cu el, sau vrei să vorbești de ceva nou) Fiindcă veni vorba (de asta); a ! bine că mi-am aduc aminte. După puțină gândire, Otilia zise:- Apropo, am primit o scrisoare foarte caraghioasă. CALINESCU, E.O.II 108. / (Construit cu prep. d e) Apropo de în-surat... nu s'a înfătoșat niciun holteiu. ALECSANDRI, T.418.

II. S.n. l. (Mai mult la pl.) Vorbe spuse pe ocolite și cu intenții răuvoitoare la adresa cuiva. În toate simțea apro-pouri și aluzii la ea și la Dandu. REBREANU, I.167. Apropo-n-turi bărbieresti. BOTEZ, B.66. Să isprăvim odată cu apro-ponturi-le la fată. G.M.ZAMFIRESCU, SF.N.II 24.

2. Calitatea de a spune sau a face lucruri potri-vite cu o situație, faptul de a fi spiritual. Are și apro-po galan-tonul. ALECSANDRI, T.1687.

3. (Fam.) Timpul potrivit. Dacă nu era cucoana, să sară pentru mine tocmai la apro-pont, mă rupea ! CARAGIALE, T. II,24. E x p r. A veni (a cădea) tare (foarte) apro-pó = (despre o persoană sau un lucru) a veni la timp, la momentul potrivit.

[Pl.(ad.II)-pouri. / Scris și apro-pos / Și : (ad.II) apro-póu, (influențat de pont) apro-pónt s.n.]

=====

-N.din fr. à-propos.
=====

APROPOZITO adv. ,s.n. (Neobisnuit) = apropò. Oarecari noțiuni statistice, aproposito de sare, credem că vor interesa pe

A.15/8 .

cetitori. I. IONESCU, P. 38/5. Amice..., o idee ! Nu ar fi apro-
pozito, să urzim vreo manifestațiune ? ALECSANDRI, T.1653.

-N. din ital. a proposito.
=====

APROPRIA vb.I. T r a n s. l. (Întrebuințat numai în le-
gătură cu dativul pronumelui personal). A face propriu al său un
lucru strein, a-și însuși ceva.care nu-i aparține. Nici unul din
militari n'au ieșit din casele călcate..., fără să-și fi apro-
priet ceva bani.(a.1848). URICARIUL, X 15/33. Aceștia ș'au apro-
priat șie... numele cel prea slăvit al strămoșilor Românilor de
acum. ȘINCAI, HR.I,224/31. Aproprindu-ți prin vrajă ființa mea
și dându-mi mie pe a ta, eu voi deveni om de rând...,iar tu
vei deveni ca mine, etern, a-tot-știutor. EMINESCU,N.60.

2. A potrivi, a face un lucru să fie propriu unei des-
tinații date, a-l adapta, a-l acomoda. Vom reuși numai apropiind
mijloacele la scopuri.

√Prez.ind. apropriez. / Și : (prin etimologia populară)
apropiã vb.I.√
=====

-N.din fr. approprier.
=====

APROPIARE s.f. v. apropiere.
=====

APROPRIAT,-Ă adj. (Rar) Însușit (despre un lucru strein)
făcut propriu al său. / Potrivit, apt pentru o destinație, adap-
tat unui scop. Minerii√ au căutat ca instrumentele lor de luptă
cu pământul să fie cât mai perfecte și mai apropiate sarcinii
ce aveau să împlinescă. BOGZA, C.O.270.

- Participiul lui apropria cu valoare de adjectiv.
=====

APROPRIATIE s.f. (Franzuzism rar) = apropriere. /Pl.-atii.
/ Si : apropriatiune s.f. 7
=====

-N.din fr. appropriation.
=====

APROPRIATIUNE s.f. v. apropriatie.
=====

APROPRIERE s.f. (Ec.pol.) Actiunea de a-si însuși bunuri și rezultatul ei; totalitatea mijloacelor de însușire a unor bunuri. Modul de apropiere capitalist, care rezultă din modul de producție capitalist, ... este prima negație a proprietății private individuale, întemeiată pe munca proprie. MARX, C., 674. Legea apropierii, sau, cu alte cuvinte, legea proprietății private, întemeiată pe producția și pe circulația de mărfuri. id. ib. 525. /Pl.-prieri. / Si: apropriare s.f. 7
=====

- Abstract verbal al lui apropria.
=====

APROVIZIONA vb.I. T r a n s. și r e f l. A (se) îngriji din vreme du proviziuni, cu cele necesare (traifului), a(-și) face provizii, "a căpui cu cele necesare (COSTINESCU). Cetatea a fost aprovizionată cu de toate. /Prez.ind. aprovizionez. 7

-N.din fr. approvisionner.
=====

APROVIZIONARE s.f. l. Actiunea de a aproviziona și rezultatul ei. Ar fi de prisos să mai pomenesc despre trenul de apro-

vizionare al oştirii, căci... această armată și-a creat singură... mijloacele sale de existență. ODOBESCU, III, 578. [Ministerul Minelor și Petrolului] organizează aprovizionarea cu utilaj și materiale , necesare industriei miniere. LEG.EC.PL.80. Făcuse avere bunicul cu aprovizionarea armatelor împărătești. DUMITRIU, B.F.96. Aprovizionarea orașelor cu produse agricole... s'a îmbunătățit considerabil. GHEORGHIU-DEJ, R.P.26. Există la țară elemente capitaliste care... își mențin o poziție economică preponderentă în aprovizionarea cu produse agricole a orașelor. id.ib. 28. Corespondenții... trebuie să vegheze la modul cum organele de stat se preocupă de aprovizionarea oamenilor muncii. I.CHIȘINEVSCHI, CORESP.35. Grijă pentru... aprovizionarea la timp cu materii prime... trebuie să constituie o preocupare de frunte a conducerilor administrative. SCÂNTEIA, 1951, nr.2173. Cooperăția trebuie... să asigure aprovizionarea în vederea iernii a populației muncitoare. id.ib.

2. (Rar) Provizii (utilaj, material etc.) adunate într'un anumit scop. Anul trecut a fost abundanț în porumb și a lăsat, în multe locuri, aprovizionări considerabile. I.IONESCU, M.354.

3. Serviciul, care, într'o instituție, se ocupa cu procurarea materialelor. utilajului, alimentelor etc. în fața comandantului aștepta ofițerul cu aprovizionarea. BRAESCU, V.35. L-am găsit în căruța aprovizionării. SAHIA, N.119. Direcția centrală de aprovizionare și repartitie. LEG.EC.PL.79, cf.135. [PL. -nări. 7

XXXXXXXXXX

APROXIMA vb.I. F r a n s. (Rar, nerecomandabil). A realiza ceva în mod aproximativ; a închipui. Pendulul simplu e un pendul ideal; în practică el se aproximează atârând de un fir subțire de mătăasă de 1 m.lungime o sferă metalică de 1 cm.diametru. MARIAN-ȚIȚICA, FIZ.I 105.

[Prez.ind. aproximez.]

- Formație personală dela aproximație
=====

APROXIMAȚIE s r .i. (Mat) Situaarea valorii unei măsuri în jurul valorii ei exacte astfel încât să difere cât mai puțin de aceasta. LEX.TEHN. Metoda aproximațiilor succesive. CULIANU, A.244. Aproximația poate fi făcută prin lipsă sau prin adaus (la mărimile caracterizate printr'o singură valoare numerică). LEX.TEHN. / Depărtare, diferență, abatere dela exact; inexactitudine, eroare, toleranță. Găsim valorile apropiate... începând cu aproximația de 1/10 (corespunzând unei erori mai mici decât 1/10), apoi de 1/100 (eroare mai mică decât 1/100) etc. GEOM.PL.132. / Cu aproximație mică = (Mat.) cu eroare mică, cu mare apropiere de exact ; (în vorbirea curentă) aproape de exact. Cu aproximație mare = (Mat.) cu eroare mare, departe de exact; (în vorbirea curentă) aproape de exact.

2. Apropiere de exact, de adevăr; orice nu este riguros exact, ci este făcut fără pretenție de exactitate. Ideile noastre relative despre spațiu și timp sunt ele oare niște aproximațiuni ale unor forme obiective, reale ale existenței ? LENIN, MAR.EMP.195. Dacă nu știi exact, spune-mi cu aproximație.

[Pl.-mații. / Și : aproximațiune s.f.]
=====

- N.din fr. approximation.
=====

APROXIMAȚIUNE s.f. v. aproximație.
=====

APROXIMATIV, -A adj. 1. Făcut prin (sau cu) aproximație; aproape exact, (aproape) adevărat; apropiat. „felix” iacu unele socoteli aproximative. CALINESCU, E.O.I 75. Calculul aproximativ. LEA. TEHN. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Cu aproximație, cam, aproape, circa. Să ne bucurăm că suntem aici și aproximativ întregi. C. PERRESCU, R.DR. 174. Forma de cunoaștere în imagini a lumii ne demonstrează... acea corespondență aproximativă care există între faptul particular ca obiect al cunoașterii și reflectarea sa subiectivă în conștiința omului. V. ROM. 1950, nr. 12. După aproximativ doi ani. Cât cheltuești aproximativ în fiecare lună ?

2. (Cu sens peiorativ, mai ales despre abstracte)

Care este departe de exact, de adevăr; relativ, îndoelnic. Realizare aproximativă. / (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) Superficial, pe de-asupra; nesatisfăcător. Și-i judeca așa prosumativ din gură, nu se scria ca acu. VĂRGOLO, v. 48. Am înțeles doar aproximativ. / Și : (pop.) prosumativ, -ă adj.

- N. din fr. approximatif idem.

APROZEI s.n. (rar) Diminutiv cu nuanța afectivă al lui aprod. (Întrebuințat pentru necesități metrice sau stilistice) Stă murgul legat... Și pe el mi-l țin patru aprozei, Doi de dârlogei... TEODORESCU, P.F. 50. / Pl.-aprozei.

- Derivat dela aprod cu sur.-el.

APROZIE s.f. (învechit) Demnitatea de aprod (pe lângă Domn). Si această breaslă a aprozei, la Domnii cei vechi... s'au

păzit rânduiala einstei lor. GHEORGACHI, LEF.III 293/6. ~~xxx~~
~~xxx~~ / (Astăzi) Slujba de aprod (la autorități, îndeosebi
 judiciare).

- Derivat dela aprod cu suf. -ie.
 =====

APROMUTA vb.I. (Invechit) = împrumuta. Aprumută
 (î m p r o m u t e a d z â HUK., s â' m p r u m u t â DOS.)
păcătoșul și nu toamnă. PSALT. 69/3. /Prez.ind. aprumut. /

- Dintr'un adverb a-prumut = im-prumut, întrebuin-
 țat în legătură cu verbele "a da" și "a lua". Cf. î m p r u -
 m u t.

AFRIDA s.f. (Astr.) punctul din orbita unei planete
 sau a unui satelit în care planeta se găsește la depărtarea cea
 mai mare sau cea mai mică de soare, iar satelitul de planeta sa.
 Cf. LEA. TEHN. Ca și în elipsa mișcării aparente a soarelui, ex-
tremitățile axei mari ale elipsei lunare se numesc apside, și fix
axa mare însăși se mai numește linia apsidelor. GULIANO, C.274.
 In cazul mișcării planetelor în jurul soarelui, punctul cel mai
 apropiat corespunde periheliului, iar cel mai departat apheliu-
 lui. Linia care unește apsidii se numește linie apsidală. LEA.
 TEHN. /Pl.-side și -sizi./

- N.din fr. apside.
 =====

APȘOARA s.f. I. Diminutiv al lui apă; râuleț, pârâiaș.
și cu acest mijloc umblă pre acea apșoară, ce nu este nici cât a
patra parte din Dâmbovița, luntri neguțetorești, încărcate ca un

munte. DINICU GOLESCU, ap. HEM. 1388. /planta aceasta creste prin /
păduri, prin văile montane, la locuri umede umbroase, pe lângă
apsoare. GRECESCU, Fl. 58. Luară apsoară 'N gurişoară, Pietricele 'N
degetele. TEODORESCU, P.P. 40.

2. (Cu nuanță afectivă, pentru necesități metrice și sti-
 listice) Apă. I-ai luat apsoara, A stătut și moara. PANN, P.V. I
134/2. Cai de frâu că-și luau, La fântână că-i duceau, Cu apsoa-
ră-i adăpau. TEODORESCU, P.P. 439. Frunzuleană lemn uscat, Când mă-
muca m'a scaldat, Of ! că rău m'a mai scaldat: Cu apsoară din vad
Să umblu din sat în sat; Cu apsoară din iaz, Să fiu lumii de necaz;
Cu apă din trestioară, Să umblu din țară'n țară . SEVASTOS, C, 21.

3. Bășică cu apă, care iese la vite înainte de a făta
 și se sparge singură. ARH. OLT. XXI 257.

/Pl.-apsoare. / și : apsoară s.f. /

- Derivat dela apă cu suf.-(u)șor.

APT, -Ă adj. (Numai urmat de o determinare) Potrivit (bun)
 din fire (la sau pentru ceva), cu însușiri firești potrivite
 (pentru ceva), cu aptitudine (la ceva). Pielea crudă... este
transformată în piele gelatină, aptă pentru a primi tăbăcirea. TEHN.
TAB. 5. Unii sunt mai apti pentru luptă. JAR, E. 233. (In)apt pentru
serviciul militar. / (Transilv., după germ. fähig, întrebuințat
și în mod a b s o l u t) Capabil. Vor fi și ele apte a găzdui și
nutri cu îndestulare Europeanii civilizați. CODRU-DRĂGUSĂNU, C. 210.
Era om apt.

- N. din fr. apte.

APTANGIC s.n. (Bot.) v. altângic.

APTER, -A adj. l. (Zool., despre insectele lipsite de aripi, ca păianjenii, puricii etc.) Fără aripi. / (Adesea s u b s t a n - t i v a t) . Ordinul apterilor.

2. (Bot.) Fără aripioare. Filamentele staminelor... sunt aptere. GRECESCU, FL.66.

-N. din fr. aptère.

APTICĂ s.f. v. apotecă.

APTITUDINE s.f. Dispoziție naturală, destoinicie sau pricepere din fire (la sau pentru ceva). Apoi nici e probabil că elevii români de astăzi vor fi având mai puțină aptitudine pentru studiile naționale de cât pentru cele străine. ODORESCU, III, 333. Elementele nu cunosc această aptitudine specială omului / de a râde /. SADOVEANU, Z.C.191. S'au afirmat în mod special prin deosebitele lor aptitudini artistice. CONTEMPORANUL, 1951, nr.223. / (Despre lucruri, întrebuințat impropriu) Putință, capacitate de a face ceva. Flăcările căpătaseră o intensitate și o aptitudine distructivă, care nu mai îngăduiau să se știe, până unde se va întinde sinistrul. COD. PEN. R.P.R.400. / Pl.-tudini. /

- N.din lat. aptitudo.

APU adv. v. apoi.

APUCĂ vb.I. I. (Cu sens apropiat de cel al lui a prinde a lua, a înhăța). l. T r a n s. A (cu)prinde cu mâna, a pune mâna pe

ceva, a lua (repede) în mână. De mânie, au apucat și au zmult
acea buruiană. DRĂGHICI, R.62/25. Leapădă... lada jos și dă
să apuce o plăcintă, să-și potolească foamea, SBIERA, P.210.
O umbră: întinzi mâna s'o apuci - și apuci golul ! ZAMFIRESCU,
R.176. Cum puhea mâna și apuca pe câte unul de coadă, îl trân-
tea. ISPIRESCU, L.3. / Filip / îl apucă de braț / pe Bozan / . SA-
HIA, N.32. Apucă de capul celălalt. TDRG. Flăcăul apucă ziarul
cu vârful degetelor. DUMITRIU, B.F.8. Apucă scărpinătoarea de
fîldeș și și-o petrecu pe după ceafă. id.ib.45. Se întoarse lîn-
gă masă / și / apucă în mâini caseta. id.ib.57. Elvira o apucase
de cot și... o trase... în jos pe trepte. id.ib.57. Caii... / în-
cercău / să scape de mâinile... care-i apucaseră de căpestre. id.
ib.59. Fata o apucă de mâna cu o mișcare nervoasă. id.ib.79. Apu-
că sacul de gură, îl săltă în sus și se strecură sub el. id.ib.
100. El m'a apucat de ciuf și mi-a ridicat spre el fruntea. SA-
DOVEANU, N.F.13. Gura lui enormă clămpâni apucând numai un smoc
din spinarea dimonului. id.ib.34. [^] Il iaî din meredu cu două de-
gete, așa ca să nu te apuce cu cleștele. id.ib.90. Când te-apu-
că Neamtu'n mână, [^] Îți dă drumu'n țară strină. HODOȘ, P.P.221.
E x p r. A apuca armele = a începe războiul, a porni la război.
De mulți ani / Romanii / ... ne mai apucând arme, cursul anilor și
impilarea... i-au dezbrăcat de mărimea inimii. ZILOT, CRON., ap.
HEM.1395. A apuca cap de funie = a găsi un punct de plecare, a
găsi un loc, de unde să poți începe ceva. Cf. HEM.1392. De aice
vor unii să apuce cap de fune și să arăte, că acești Ostrogothi
rămași să fie lăcuît pre locurile Daciei. CANTEMIR, ap. HEM.1393.
/ (De obicei, după verbul a crede și sinonimele lui) A apuca
(prinde) pe Dumnezeu de (un) picior = (ironic) a săvârși o mare
ispravă. Când îl văzură soții săi / pe Teseu, după ce omorise pe
Minotaur / , muriră și înviară de bucurie... Dară-mi-te Ariadna

când îl văzu ? Socoti că a apucat pe Dumnezeu de un picior. IS-PIRESCU, U.120. / (Rar, regional) A apuca (pe cineva) de ochi = a face pe cineva să creadă ceea ce nu este. ZANNE, P.II 355.

Când /colorile / se află în cea mai bună armonie se zice că te prinde sau "te apucă de ochi". MARTIAN, CH. 49. A apuca pe cineva de scurt = a-l lua repede, a-l strânge cu uşa, a-i cere socoteală. Hoțul a fost apucat de scurt și a mărturisit totul. (Rar, Mold.) A apuca pe cineva pe-a-mânile = a se bate după (pe) el. Pe vremea aceea era bine să fii harabagiu în Târgul-Neamțului; că te-apucau pe-a-mânele... Aveai mușterii, de nu erai bucuros ! Ba să-i duci la Piatră, ba la Fălticeni, ba pe la iarmaroace. CREANGA, P.109. / (Acțiunea se face cu brațele) S'a repezit și a apucat în brațe pe tânărul ce intrase. C.NEGRUZZI, I 17. / (Cu gura; despre oameni și animale) A înhăța, a îmbuca, a mânca pe apucate; a mușca. Punea traistele în capetele cailor, ca să nu apuce iarbă. NECULCE, LET.II, 397/12. Cânele... a apucat de stranie pe stăpânul său. DRAGHIOT, R. 104/10. Flânge... fără să apuce mâncare sau să ia apă să bea. PANN, E.IV 44/13. Când cineva se silește la mâncare zice : Apuc ce-oiu apuca, și fug la treabă. HEM. 1394. Iese... o răpciugă de cal... și venind de-adreptul la tavă, apucă o gură de jăratic. CREANGĂ, P.195. Auzi miercăitul unui iepure, ca și când îl apucase ogarul. ISPIRESCU, L.369. Plugarul meu desjugă boii: - Mână-i mai încolo pe bahnă, s'apuce puțin. CAMILAR, C.60. A apuca oa lupul = a mânca cu lăcomie. PANN, P.I 528.

E x p r. A apuca (prinde) foc cu gura = a-l ajuta pe cineva (într'o primejdie), a-și pune mâna'n foc, a se expune pentru cineva. /

F i g. (Cu ochii) A cuprinde cu privirea. Trece peste drum ca să poată apuca toată fațada dintr'o singură căutătură. CARAGIALE, S. 61. / (Cu urechea) A prinde cu auzul, cu mintea, a pricepe. Din... treacăt să apuc Acele dulci cuvinte, De care azi abia mi-aduc A-minte. EMINESCU, P.74. Le spunea câte în lună și în soare..., din

câte omul apucă și vede, aude și nu uită. DELAVRANCEA, S.217. El o asculta, căutând s'o înțeleagă; dar nu putea să apuce decât niște jumătăți de cuvinte deosebite. T.DEMETRESCU, ap.TDRG. / (Cu vorbe) A ademeni, a lua (pe cineva) cu vorba". Cu cuvente bune apuca-i și daruri mari le de..., pentru ca să se leapede de Hristos. VARLAAM, ap.HEM.1423. Dară eu, apucându-l îndată cu cuvinte dulci și mângăioase, îi dedeu coraj. GORJAN, H.I, 135/1. / F i g. El însă au apucat plugurile pe dinapoi și le-au mânăat toate acasă. SBIERA, P.255. / E x p r. A apuca putere = a prinde putere, vlagă, a se întări. / Mânjilor să li se dee ovăz⁷ pentru ca să apuce putere. ECONOMIA, 76. / A apuca la suflet = a prinde (la) inimă. De atunci ceilalți boieri ce era închigiși și cei ascunși mai au apucat la suflet(e), cu nădejde de viață. M.COSTIN, LET.I,269/12. / A-și apuca sufletul = a mai putea respira, a sufla. A doua noapte s'au așezat altă cătană de strajă și, când s'au arătat acea măgureață neagră pe la miezul nopții..., s'au înfricoșat foarte și au fugit și el la ceilalți, abia apucându-și sufletul de spaimă. SBIERA, P.148. / [^] Ii apucă mâna la toate = se pricepe în multe lucruri, măcar câte puțin. HEM.1422.

2. (Acțiunea nu pornește dela om sau animal, ci, în sens f i g u r a t, omul și animalul sunt obiectul pasiv al ei) A cuprinde, a copleși; a surprinde. Une-ori un tremur fioros o apuca. C.NEGRUZZI, I,27. Duce-m'aș și m'aș tot duce, Dor să nu mă mai apuce ! ALECSANDRI, P.II,103. Dor de-al valurilor domn De inim'o apucă. EMINESCU, P.265. Tot bocind ea, o apucă leșin de supărare. CREANGA, P.81. [^] Il apucă răcorile morții. ISPIRESCU, L.39. Au apucat-o o foame atât de mare, cât nu mai putea merge. SBIERA, P.208. Căci să tot zbor Un tainic dor M'apucă. MACEDONSKI, O.I 35. (În superstiții) Scopul.. mărțișorului... este, ca copiii cărora li s'a pus..., să fie... să-nătoși și... să nu-i apuce și scutur frigurile. MARIAN, SE.II 138. M'apucă plânsul. SAHIA, N.23. Simt cum mă apucă frica. id.ib. 52.

Iar o apucase meteahna ei. DUMITRIU, B.F.56. Când o apucă crampele ei, nu se poate ști cât ține. id.ib.57. Ce era nebunia aceasta subită care îi apucase /pe țărani/ în preajma primăverii. id.ib.81. Spune degrabă că m'apucă damblaua, vai de mine. SADOVEANU, N.F.106. Pic de vin n'am mai gustat, Somn nu m'au mai apucat, Pe toate că le-am răbdat. TEODORESCU, P.P.518. Îl apucă capul (durerea de cap). BARCIANU. Îl apucă năbădăile (v.s.). / A surprinde. Așa-i amăgește, până-i apucă moartea negata. VARLAAM, C.3371. Apucase ostile lui Stefan pre o samă de Nemți netrecuți /peste riu/. M.COSTIN, ap. TDRG. Gerul... să nu apuce /pe plugar/ cu cartoflele în pământ. I.IONESCU, C.214/15. Aș vrea ca moartea să m'apuce Purtându-mi viața ca o cruce. MACEDONSKI, O.I 68. Primăvara oamenii zic : "hai la plug, că ne-a apucat ciocârliia tot în sat !" HEM.1403. Noaptea mă apuca în așternut. M.I.CARAGIALE, C.7. Mai cu samă are nevoie Iliut, să nu-l apuce noaptea. SADOVEANU, N.F.126. Grăbiți, că vă apucă ziua, îi îndemnau. PAS, L.I 71. Vre-un creștin de-l întâlneam, Averile-i împărțeam Cu doi cai de-l apucam, Unu-i dam, unu-i luam. ALECSANDRI, P.P.89. Îl apucă soarele. ROMÂNUL GLUMET, I.26. Prin grădina cu cucute, Ion cu drăguțe multe Până bine pe la mine, Îl apucă ziua bine; Până mere pe la toate, Îl apucă miez de noapte. MANDRESCU, L.P.77. E x p r. Mult te ține, când te-apucă ? = n'ai de gând să mai isprăvești odată ? Luluța (râde, pierdută). - Bârzoiu: Sârmană copilă ! Multo ține, când o apucă ? ALECSANDRI, T.521. / Ce te-a apucat ? = ce te-a găsit, ce ai ? Florin : Ian, ascultă, fa! Acuși o împlinești cu mine ! - Florica : Dec ! Ce te-o apucat ? ALECSANDRI, T.913. I-ascultă, omule, ce te-a apucat ? CĂLINESCU, E.O.II 306. / R e f l. (Acțiunea se resfrânge asupra subiectului) "Ah, ce foc simt că mă arde !" - strigă bolnavul, apucându-se cu mânele de pânțele. HEM.1397. (Cu înțeles r e c i p r.) (Complinit prin la luptă, la joc etc.) Oile se apucară la joc. SBIERA, P.9. Ei de brăie s'apucău și la luptă se luau. ALECSANDRI, P.P.25. (Fără

complinare) Deci mergând acolo unde era făcută măiestrie de lup-
tă..., apucându-se cu acel neiertat ~~Kai~~ Lie și lovindu-l... tocma
în inimă, îl omorî. MINEIUL (1776), 168²₁. Apoi se apucă și cu
balaurul. ISPIRESCU, L.56. E x p r. A se apuca la (sau în)
===== ===
colți = (despre câini) a se mușca cu colții, a se încăera; (despre
oameni) a se kua la ceartă. Cei doi vecini s'au apucat la colți
pentru o fâșie îngustă de pământ. / A se prinde cu mâna, a se
atârna. Se apucă de veșmintele sv(â)ntului Ion. DOSOFTEIU, V.S.
112₁. Dracul... s'apucă zdravăn... de tortile ceriului. CREANGĂ,
P.54. / (Învechit; construit cu p r e) A se salva. S'au necat
toț/i 7, numai eu am rămas : m/i 7 am apucat pre o scândură. DOSOF-
TEIU, V.S.152/1. / F i g. A sări, a se da la cineva, a ataca. De
va avea neștine un dulău tare și dârz și va mânca pre toți du-
lăii, și de se va apuca de vreun dulău mai slab... PRAV.MOLD.
11/2. S'au apucat cu furie de dînsul, ca să-i scoată ochii. SBIE-
RA, P.37. / A se lega de cineva. Frunză verde, frunză verde,
S'or lăsat feciorii de fete și s'or apucat de neveste. DOINE, 246.
/ A se acăța de cineva, a critica pe cineva. La o casă când se duc,
D'ăi de nu-s de față s'apuc'. MOMULEANU, ap.GCR.II 250/2. E x p r.
A se apuca de capul cuiva = a nu-l (mai) lăsa în pace. Pe mulți
=====
ii ducea la Tarigrad, de-i supăra, și încă nu se îndestula cu a-
tâta și se apuca și de capul Turcilor de pe marginea Dunărei. E.
FOGĂLNICEANU, LET.III 264/6. / A/i 7 se apuce cuiva vinele =
===== a-i înțepeni vinele; a i se supune o vână (POLIZU).

II. T r a n s. (Cu înțelesul de a îndepărta pe cineva
sau ceva dintr'un loc sau din stăpânirea cuiva. l. A lua cu pu-
tere, a zmulge, a înșfăca. Cuconii /fură 7 apucați de lei. DO-
SOFTEIU, V.S.22². Nu știu cine mă oprește să nu-ți sfărâm mă-
selele din gură cu buzduganul acesta !" zise /Lăpușneanu 7, apue
când măciuca de arme din mâna lui Bogdan. C.NEGRUZZI, I,139.

2. (Învechit) A slobozi, a scăpa, a libera (pe cineva de undeva) . Cine iaste acela, carele m'au apucat din mânule diavolului ? VARLAAM, C.II 30₁. Coccoană, apucă-mă cu rugăciunea ta din văpaia necazurilor ! MINEIUL(1776),199₂.

3. (Întrebuințat mai de mult și ca termen juridic) A răpi. Țâncii leilor scâncindu să apuce (s ă r ă p e a s c ă COR.). DOSOFTEIU, ap.HEM.1398. De va fi apucată neștine o scrisoare den mâna vrăjmașului său și o va fi ars... să se dea giurământ. PRAV.MOLD.34₁. Ceta ce va apuca - ce se zice "va răpi" - pre vreo muiare... ib.99.

4. A pune stăpânire pe (un lucru al altuia), a lua în stăpânire, a ocupa cu puterea sau cu de-a sila, fără drept legal, a uzurpa. Plugariul să nu cumva îndrăznească a ieși din hotarul său, să apuce hotarul deaproapelui său. PRAV.MOLD.1₁. Ea apucase viea unei sărace. DOSOFTEIU, V.S.123. Petru, cu agiutoriu de la Unguri, au apucat țara. URECHE,ap.GCR.I 70/2. / A ocupa, a lua un loc (rămas liber). Din mână dacă m'ai pierde, Cine o să te dezmierde ? Cine-o să-mi apuce locul, Să-și fericească norocul ? ALECSANDRI, P.P.278. Acum e bine de cine a apucat loc la infirmerie. SAHIA, N.113. De-ar muri socrul, Ca să-i apuc locul ! PANN, P.V.103/2o.

III. T r a n s. A lua pe cineva de scurt, a-l trage la răspundere pentru o datorie neachitată, a pagubă adusă cuiva, etc. L-au apucatu-l cu giurământuri, să-i spuie unde au fost. DOSOFTEIU, V.S.14₂. Au început a o apucare datornicii. NECULCE, LET.II,246/24. L-au apucat și pe Gavrilas Macavei, Cum că m'ar fi pus la cale. SADOVEANU, N.F.72. Apucase pe ciobanul, Paguba să-i îplinească. PANN, P.V.III,46/2. (Construit cu prep. d e) A cere (ceva ce trebuie să dai ca o datorie) I-am fost dator cu cincizeci de lei, și apucându-mă pe mine de bani și a neavând eu

nici o putință ca să dau banii, i-am dat moșia mea. (a.1761).

URICARIUL, X, 158/33. Acum înțelese /Făt Frumos/ că vreun fur i le-a șters /inelele/... și n'avea pe cine apuca de ele.

ISPIRESCU, L.109. Că te-a zări vr'un paștir și te-a apuca de bir. POP, ap. HEM.1396.

IV. T r a n s. l. (Adesea în legătură cu verbul a putea) F i g. A pune mâna (în grabă) pe ce poți găsi. Oastea pașei au tăbărit pe toate casele Iașului, la care nu putem arăta, câtă frica era la bieții creștini; apucând fieștcare muierile și copiii și alte ce putea apuca de pin case, fugea de se'nchi-
dea prin mănăstiri. E.KOGALNICEANU, LET, III, 272/20. Tăiară pe câși putură apuca. ISPIRESCU, M.V.14/23. Îi mai trântiră în cap cu bolovani și cu ce-au apucat, până îl omoriră de tot. CREANGA, P.33. / A căpăta, a lua. Scândurile să le vinzi, poți apuca pe ele până la 100 de lei. CARAGIALE, ap. TDRG. De la bogatul ca-
lic Nu poți apuca nimic. ZANNE, P.V.85. / A b s o l. Ce e dul-
ce și mai dulce, Dar nu poate să se'mbuce Si din el toată lumea
poate ca s'apuce ? (Somnul). GOROVSI, C.349. / A pune mâna pe
ceva (bani, moștenire etc.) Neamurile lui de-abia așteaptă să
moară, bucuroși fiind că doară ar apuca ceva. ȚICHINDEAL, F.
186/8. / A b s o l. A găsi loc. Erau culcate pe jos, care pe unde
apucase. RETEGANUL, P.I 30. / Caii aleargă cât le apucă picioa-
rele. ALECSANDRI, ap. TDRG. Dormeau vara în șoproane pe unde apu-
cau. PAS, L.I 76. E x p r. Abia apuc = cu dorire aștept. LB.
=====

2. A mai găsi la sosirea sa (pe cineva sau ceva ce tre-
bue să lece. Când au sosit boierii la Tarigrad, n'au apucat pe
vezirul acolo, fiind admu ieșit și purces la Odriu. N.COSTIN,
ap. HEM.1403. Ai mai apucat trenul ? TDRG. Eram grăbit s'apuc
și trenul. SADOVEANU, N.F.110.

3. A ajunge cu viața o persoană sau un eveniment, a
fi în viață, a fi contemporan cu cineva sau ceva. Pe Enachi sau

pe tatăl său, Sava, nu l-am apucat stăpânind nece o dată (.a.1777) URICARIUL, XXIII,286. Pe mă-sa n'a apucat-o. VLAHUȚA, N.181. Un actor român de talent, din cei ce apucase limba cea bună a vechilor autori...I.NEGRUZZI, I,471. Plăeșii spuneau, că n'au mai apucat așa primăvară de vreme. CREANGĂ, A.29. Școala o mai leg de gard, nu mai apuc eu așa primăvară ca la Nada-Florilor. SADOVEANU, N.F.81. / A ținea minte, a-și aminti. De când m'am apucat. ALAS, 12.VI 1932, 5/4. Haine nu ți-ai mai făcut de când te-am apucat. / (Complementul e o propoziție secundară, introdusă prin e ă) A primi ceva prin tradiție. Au apucat de la bătrânilor, că, fiind Stefan Vodă Tomșa copil mic... au învățat carte la școala... din Rădășeni (1743). URICARIUL, V,262/16. / (La p a - s i v) Nu va socoti toate lucrurile și obiceiurile ce s'au apucatu într'acel loc, de se fac. PRAV.MOLD. 59/1. De-atunce s'au apucatu de se ține aciastă sărbătoare. DOSOFTEIU, V.S. 18. / (A b s o l ; adesea cu complinirea "din moși și din părinți, din bătrâni, din (de la) strămoși, din tată'n fiu etc. Iară oamenii așa vorbesc, că au apucat unii dintru alții. NECULCE, LET.II,203/28. Făcut-am această scrisoare fiilor mei, pentru să știe pe unde avem moșie și cu cine ținem, precum știu e'am apucat de la părinți (a.1715). URICARIUL, XVII,255/8. Priveghiul... se face... pentru că așa au apucat din moși-strămoși. MARIAN, I.192. Părul lins, cu unde al-băstrui, îl poartă'n tâmple: așa a apucat de la mă-sa și mă-sa dela mă-sa; obiceiul adus de pe ovârșia Ialomitei. DELAVRANCEA, S. 9. Totuși mulți oratori au apucat-o și o țin bună, că Românul nu pierde. I.NEGRUZZI, I 391. / (Pentru viitor) Mulți dintre noi vor apuca vremurile când omul va transforma clima unei regiuni./ (În jurăminte și blesteme) Să nu apuci până mâine = să nu trăești până mâine. COMAN, GL.

4. (Construit cu s ă , d e , a sau a b s o l u t și având sens t e m p o r a l). A avea timp, a avea când(să faci

ceva). Deaca apucă /hoțul / de prinde de grumazi /pe cineva, îl /
... îneacă. PRAV.MOLD.266/2. El n'au mai apucat să spuie celor-
laltți frați, și îndată au fugit. NECULCE, LET.II,215/20. Au po-
roncit lui Ceauș-bașa, ca să meargă fără de veste la Nicolai-
vodă, să nu apuce să se ascunză. ACSINTIE URICARIUL, LET.II,
136/7. Au căzut la pământ, fără să apuce a mai arunca și altă
săgeată.DRAGHICI, R.168/7. N'apucă să facă zece-douăzeci de pași,
și iată că se pomeni cu dînsul dinaintea lui. ISPIRESCU, L.42.
Lunea, Marța n'am lucrat, Mai de când m'am măritat, Miercurea n'am
apucat, Joile îmi sânt oprite... ȘEZ.II 80. / (Adesea în legătu-
ră cu bine) N'apucase încă bine cel de pre urmă apostol să pă-
șască pragul și Toderică se puse la jucat stos. C.NEGRUZZI,
I,84. N'apucase jupânul Strul a agiunge bine acasă, și moș Nichi-
for și trăsese căruța dinaintea uși. CREANGĂ, P.114. L-au pră-
pădit pe pădurar... nici n'a mai apucat să se infățișeze la
curtea de judecată. SADOVEANU, N.F.72. N'a mai apucat să intre
în sat, căci găsise și acolo un pâlce de dorobanți. PAS, L.I 52.
Tu n'ai apucat să deprinzi altă școală decât slugăreala pe la
ușa bogatului. DESLIU, G.53. / (În propozițiuni negative) a în-
târzia, a zăbovi. Puținel de n'ai hi apucat, era să mă arunce
în tartor. DOSOFTEIU, V.S.127₁.

5. T r a n s. și r e f l. (Construit cu s ă, d e, a
paratactic sau cu un subst. precedat de prep. l a, d e, î n)
A începe, a fi pe punctul de a..., a ajunge să... Cela ce va va
svătuî să ucigă pre vreun diregătoriu... și de nu va fi apucat
să facă moarte, să nu se ciarte... PRAV.MOLD.372. Umblă negu-
tîtorînd pre la casele muierilor... până apucă de le află firea.
ib.922. La mostenitori, nu se socotesc anii câti au... apucat
de aux stăpânit acel de mai înainte. PRAVILA (1814) 28/13. Abia
apucasem a adormi, și un vis fantastic veni și-și puse asupra-mi
negrele sale aripi. C.NEGRUZZI, ap.HEM.1409. Ceea ce îmi pare

rău... ez că te ai apucat și ai ~~trăis~~ la toată lumea invitații.

VLAHUȚA, ap.TDRG. Apucase a cânta găina la casa lui, șicocoșul
mai avea nici o trecere. CREANGA, P.285. Unde n-au apucat-o din
nou la izbit =unde n-au început s'o izbească), și-au izbit-o atâta,
până ce nu i-a rămas nici un dinte în gură ! SBIERA, P.186. Cum
și-a dat omul ultima răsufolare, cea d'întâiu grijă... este... de a
face o scăldătoare..., până ce nu apucă a i se răci și întepeni cor-
pul.MARIAN, I.46. Junele atunci că-i june, Briciu pe barbă când nu
pune ; Dac'apucă de se rade, Că-i bărbat de jumătate ! DOINE.35. De
cine doru se leagă, Nu mai ține mintea'ntreagă, Că se culcă îmbrăcat
și se scoală căpiat și apucă'ntr'un oftat / =incepe să ofteze./ HO-
DOȘ, P.P.39. Când calul a apucat a pica la pământ, nu se mai scoală
ȘEZ.IV,122. N'a apucat să-i iasă sufletul, și-i dă cu "Dumnezeu să-l
ierte!" ZANNE, P.III 438. Am o domnișoară, Cu rochița roșiară :
Când începe-a/se / dezbrăca. Toți apucă-a lăcrima ? (Ceapa). GORO-
VEI,C.67. / (Complementul e la acuzativ) Îi spuse cum să apuce lucru-
riile, ca să meargă la izbîndă. ISPIRESCU, L.194. Vină la noi..., S'a-
pucăm dragoste nouă. RETEGANUL, CH.176. (Invechit) A lua refugiu,
a recurge la... Neputînd / să o înduplece / cum siloghizme... apucă
cu dezmierdări. DOSOFTEIU, V.S.166/2 . / A întreprinde, a face. [Dorea]
să-și vadă soțul, ce pasuri va apuca. PANN, E.II 43. Frunză verde măr
creșesc, Stau în drum și mă gândesc, Ce s'apuc, ce să muncesc, Pânea
să-mi agonisesc. ALECSANDRI, P.P.285. Tot ce-apucă Se usucă, se zice
despre omul nenorocos. ZANNE, P.II 485. / E x p r. A=e=apuca = a o
lua, a începe. Zicînd acestea, o apucă popa și mai cu răul și mai cu
gura la Pepelea. SBIERA, P.19. / R e f l. A începe (să facă ceva),
a încerca, a întreprinde (ceva); a se îndeletnici, cu ceva. Apucatu-
m'am și eu a scriere începătura și adaosul / țării Moldovii / .URECHE,
ap.HEM.1410. Ștefan-Vodă-cel-bun... s'au apucat să facă mănăstirea
Putna. NECULCE, ap.GOR.II 32/26. Capitalul cu care ne apucăm de gos-
podărie..I.IONESCU,C.246/5. Nu te apuca de multe trebi odată ! C.

NEGRUZZI, I.248. Nu te apuca s-o păzești : mai lesne poți păzi un câră de iepuri ! Idem, I.251. Haide, apucă-te de-ti fă părul ! ALBESANDRI, T.331. Stăi, mă, nu te apuca de hăzbății ! CREANGA, P.48. Se apucă însuși, cu mâna lui, să... curețe /armele/ de rugină. ISPIRESCU, L.3. S'au apucat să zică așa... de jale /din fluier/. SBIE-RA, P.39. Alteori /dumnezeu/ se făcea mic și s'ascundea în floarea de finic, Ori m'apuca să crească'n păpușoale. ISANOS, T.L.18. Nu mai de nu s-ar apuca să are. DUMITRIU, B.F.157. - Cît știți voi, știu și eu, răspunse ea... S'or fi apucat de haiducie. PAS, L.I 125. S'au apucat aici s'o bea. BENIUC, V.93. O să fac pe gândul meu, Să m'apuc de ce vreau eu: Apuca'm'oiu de iubit, Că ea mult m'a necăjit. HODOȘ, P.P.149. Când te-apuci de judecată, Pregătește-te de plată. ZANNE, P.V.364. / A b s o l. Românului îi e greu până se apucă, că de lăsat, îndată se lasă. CREANGA, A.199. / A lua un meșteșug, o ocupație, a se duce la o meserie, a începe să te ocupi de (o profesie). Se apucă de viața călugărească. DOSOFTEIU, V.S.93. Sînt multe chipuri cu carile se pot apuca /bănenii/ ... ori de ce, să facă aleșverig (.1757). URICARIUL, IV, 7/23. Să lasi pensionul și să te apuci de avocatură. VLAHUTĂ, D.215. Esti băiat mare, Ti-a dat mustața, Când o să te apuci de ceva. PAS, Z.I 100. Murguleț, căluțul meu, Mulțumește că-s flăcău...; Că dacă m'oiu însura Haiducia d'oiu lăsa, Flucul dac'oiu apuca Pe mălaiu că mi te-oiu da. TEODORESCU, P.P. 351. S'a apucat iar de ciubotărie. ȘEZ.I, 261. / F i g. Cine este învâțat la sapă, să nu s'apuce de sulți ! ZANNE, IV, 640. / A se deda la ceva. S'a apucat de beție. POLIZU. E x p r. A apuca la ceva = a ajunge. Apuc la bine, la avere, la sărăcie. LB. Și-a zis baba că mi-e da Două rațe și-un rățoiu, Să mi-apuc și eu la boi ; Două rațe poteovite, Să mi-apuc și eu la vite. MARIAN, S.119.

6. I n t r a n s. (Transilv.) A ajunge, a deveni, a purcede. Acum, de când a apucat măricel /băiatul/, ne e de mare trebuință. RE-TEGANUL, P.I 15/10. Acum, la bătrânețe..., baba bătrână apucă grea. FRANCU-CANDREA, M.258.

V. l. T r a n s. (Complementul este drum, cale etc.) A se îndrepta într'o direcție oarecare, a porni, a-și (re)începe călătoria încotrova. Numa... se depărtează, apucând drumul spre Marsinia. BELDIMAN, N.P.II 28/3. La ziuă, iar își apucară drumul. GORJAN, H.I 9/26 cf. MARCOVICI D, 15/2. Apucă... calea luminoasă ce ducea în lună. EMINESCU, N.26. P. e x t. O samă au apucat podgoriile, trecând spre București. KOGĂLNICEANU, LET.III 275/29. Aceste cete ... au apucat poala muntelui. DIONISIE, C.201. O calească trecu în fuga cailor... apucă ulița Sfîilie... C. NEGRUZZI, I, 16. Când fu frunza cât petacul, D'apucai codrul, săracul ! RETEGANUL, TR.31. E x p r. A apuca (sau lua) lumea'n cap = a lăsa tparte în voia soartei, și a pleca, rătăcind în lume. "Așa dară, preuteasă", zise popa, "... mâne de noapte, până nu se va scula încă Pepelea, să apucăm lumea'n cap și să-l lăsăm pe dînsul aice". SBIERA, P.17. / A apuca (sau a lua) câmpii = a o lua razna, a-și pierde mințile, cumpătul, mințile, a innebuni. De când e Prefecătură, Noi sermanii cască-gură, Câmpii, zău, am apucat ! ALECSANDRI, P.728. Dacă fi căuta să te iei după gurile oamenilor, apoi apuci câmpii ! SEZ.V 41. A apuca (sau a o (lua) la fugă = a începe a fugi. Curând se spăreară și apucară fuga. CALENDARIU (1814), 29. Calul fuga apuca, Pe potecă se'ntorcea. TEODORESCU, P.P.503. / (Ade-sea, cu același înțeles) A o apuca. Copilul, scoberindu-se din copaci o apucă rasna pe câmp. ISPIRESCU, L.391. I-au sărit roata și au apucat-o de-a dura la vale, după neguțători. SBIERA, P.6. A apucat-o pe ușă afară. A o apuca (sau (lua) la sănătoasa = a fugi, a o tuli (de frică, de rușine) și dacă... n'ar fi apucat-o la sănătoasa, avea să plătească cu capul cutezarea sa. MARIAN, TR.271. A o apuca (sau lua) la picior = a) a fugi din răspuțeri. / Dela Orfeu încoace, dobitoacele / s'au sălbăticit cu totul, și astăzi... dacă s'ar ispiti cineva să cerce a instrumenta pxi ... prin codri... mistreți, vulpi, cerbi ba chiar și iepurii, ar apuca-o îndată la picior. ODOBESCU, III 101; a b) a se pregăti de drum lung. Apoi, luând toiagul, apuc'o la picior..

Te du din casă'n casă, la orice-alegător. I.NEGRUZZI, II 29. /
 R e f l. (Invechit) Ne-am apucat de cale. DOSOFTEIU, V.S. 791.
 E x p r. A se apuca de sănătoasa v. a o a p u c a l a s ă-
 n ă t o a s a. Manul-Vodă s'au spăimântat și s'au apucat de sănă-
 toasa, numai cu fesu'n cap. DIONISIE, C.164. / I n t r a n s. /Ho-
 tarul moșiei / apucă din apa Argeșului spre apus, spre viruga din
 sus de cires... și apucă vâlceaua în sus. MSS.(s.XVIII), ap.HEM.
 1417. Locuitorii... a/u / preferat... a apuca care încotro. I.IO-
 NESCU, D.228. Cum ieși din sat, apuci de-a-dreptul prin pădurea
 lupului. ALECSANDRI, T.606. Nu mai știa ce să facă și încotro să
 apuce. CREANGĂ, P.1409 Apucă pe ici, tot înainte și, cum îi ajun-
 ge în răserucile drumului, ai să... dai de grădina ursului, id.ib.
 215. Unii /răzeși / apucară pe albia Bistriței. SADOVEANU, F.J.II
 183. Am apucat cărarea printre fânături, pe la fântâna lui Cosma.
 id.N.F.27. Am apucat pe cărarea de care îmi vorbise mentorul meu.
 id.ib.58. Am apucat pe cărarea de subt satul Petica. id.ib.125.
Niță Stanciu nu știa încotro să apuce mai întâi. PAS, L.I 97. Nu
 știu încotro s'o apuc. BENIUC, V.141. Nu mai știau domni unde s'a-
 puce. id.ib.159. Apucă'n călătorie, Să facă negustorie. ALECSANDRI,
 P.P.38. / P. e x t. Lăsa-m'oiu de rezeșie, Săapuc în haiducie, Ca
 să-mi fac sfânta dreptate, Cu cea ghioagă de pe spate. id.ib. 227.
Mămucută, und'te duci ? Pe ce drum ai să mi-apuci ? MARIAN, I.520.
Puse coada pe spinare și apucă la lunca mare. ȘEZ.V 22. E x p r.
 A apuca (sau a o lua) peste câmp = a se abate dela subiectulx vorbi-
 rii, a aiura. ZANNE, P.I 130. A apuca la (de) fugă = a (incepema) fu-
 gi. Parcă au apucat la fugă. RETEGANUL, P.II 47. Ei pe cai a'ncăle-
 cat și de fugă-au apucat. ȘEZ.I 43. A apuca înainte = a merge înain-
 tea cuiva, a pleca mai iute de cât altcineva, a b-o lua înainte ; a
 întrece; a anticipa; a preveni. ai apucat-o (a ș t e p t a) tu
 HUR., i n t r e m ș i -l COR2) elu ainte cu blagoslovenie. PSALT.
 33/15. Ainte apucară (i n t r e c u r ă COR2) straja okii miei. ib.

152/11. Moisi... apucat-au înaintea lui Hristos 1485 de ai. DOSOFTEIU, V.S.62. Sv/â 7ntul... apucă nainte, de le ieși în întâmpinare. id.ib.84. Alți boieri, ce... astepta pre Grigorie-Vodă cu bucurie, ca să încapă și ei, văzând că i-au apucat iar ceilalți boieri înainte, și acum căuta rău. NECULCE, LET.II,402/29. Sufletul meu, primejduindu-se a cădea, în fundul iadului, apucă înainte cu rugăciunea ta și-l mântuiește. MINEIUL(1776),96. Eu de mult aveam de gând să sfătuesc pe Măria Ta la aceasta, dar văd că înțelepciunea Măriei tale au apucat mai nainte. C.NEGRUZZI, ap.TDRG. Iar calul său /al robului arab / falnic, ușoară nălucă...ce, la săgeată, nainte apucă, în dar o să-l ducă Sultanului lor. MACEDONSKI, O.I 15. Sânduleasa ce-mi făcea ? Vreme multă nu pierdea, înainte c'apuca, La morminte că-i ducea. TEODORESCU, P.P.637. A (o) apuca (lua) cu gura înainte =
===== a se grăbi a zice, a răspunde (fără a lăsa pe altul să isprăvească) ce avea de spus) Pot să am nădejde în voi?" - "Să n'ai nici o grijă, mămucă", apucară cu gura înainte cei mai mari. "Noi sîntem odată băieți, și ce-am vorbit odată, vorbit rămâne". CREANGĂ, P.20.

2. I n t r a n s. (Invechit) A se îndrepta către cineva, a se adresa cuiva. Fiind domnul tînăr și neștiind rîndul țării, au apucat unii cu dări la musaiپی. NECULCE, ap.TDRG. / R e f l. Apucatu-s'au Mircea-Vodă pentru trebile crăiesei... la împărăția Turcului. C.COSTEȘ ap.TDRG.

VI. R e f l. l. (Mold. și Bucov.) A se lega (cu cuvântul), a se angaja la ceva, a se prinde (la ceva). E o credință veche și foarte lătită la Români, că cel ce se apucă să postească Lunea, acelaia în multe privințe, îi merge bine. MARIAN, SE.I,100. Hai să ne apucăm argați la popa ; poate că vom duce-o bine ! ȘEZ.III ,129. / A se obliga(solemn). Kynops s'apucă să i-l aducă viu. DOSOFTEIU, V.S.31,1. Can-temir-vodă n'au ținut parola, cum s'au apucat, când l-au pus domn. NECULCE, LET.II,258/33. Așa s'au apucat Stroiciu că le va aduce /ispi-

de năpăști ,șide multe altele multe da acestea. ANTIM, P.84.

[Pl.-cări]

- Abstract verbal al lui apuca.
=====

APUCAT s.n. l. Faptul de a apuca; apucare (2), jaf. [Cumanii] cu tâlhusaguri și cu apucatul a trăi era obicinuiti. CANTEMIR, ap. HEM.1425. E x p r. Pe apucate(le) = în mod superficial, la întâmplare, în fugă, din timp în timp, câte puțin. Cetele lui Horia... erau armate, numai cu sulite, cu săbii, cu ceva puști și pistoale, strânse pe apucatele. ODOBESCU, III 540. Se înțelege că în asemenea împrejurări discutarea unei legi, de altminteri așa de incisive, se face numai pe apucate. MAIORESCU, D.II 137. Ce viață l-asepta pe el, un copist avizat a se cultiva pe apucate ? EMINESCU, N.36. Toate acestea le făcea numai pe apucate, când încăpea cu timpul. SBIERA, P.307. Mâncarea-i pe apucate, mai la seamă-i jocul și băutura. SEVASTOS, N. 340. Mâncam pe apucate. BENIUC, C.F.46. Totdeauna era unul [copil] în leagăn, în dreptul patului mamei, și mama dormea pe apucate. PAS, Z.I 21.

2. (Pat.) Epilepsie. În Muntenia... "răul copiilor" se mai numește și "apucat" .. ; constă dintr'un fel de cărcei la stomah, care frământă pe copii în năuntru, și-i sgârcese une-ori așa de tare, până ce-i fac ghem și le duc picioarele la gură. Alte ori... fac spume la gură, schimbă fel de fel de fețe, și ba adese-ori se schimonosesc. și rămân... astfel schimonosiți pentru toată viața. MARIAN, NA. 376. Epilepsia o numesc țărani "apucat" sau "răul copiilor". HEM.1426.

[Pl.-cate.]

- Abstract verbal al lui' apuca.
=====

de năpăști , și de multe altele multe da acestea. ANTIM, P.84.

[Pl.-cări]

- Abstract verbal al lui apuca.
=====

APUCAT s.n. l. Faptul de a apuca; apucare (2), jaf. [Cumanii] cu tâlhusaguri și cu apucatul a trăi era obicinuită. CANTEMIR, ap. HEM.1425. E x p r. Pe apucate(le) = în mod superficial, la întâmplare, în fugă, din timp în timp, câte puțin. Cetele lui Horia... erau armate, numai cu sulite, cu săbii, cu ceva puști și pistoale, strânse pe apucatele. ODOBESCU, III 540. Se înțelege că în asemenea împrejurări discutarea unei legi, de altminteri așa de incisive, se face numai pe apucate. MAIORESCU, D.II 137. Ce viață l-asepta pe el, un copist avizat a se cultiva pe apucate ? EMINESCU, N.36. Toate acestea le făcea numai pe apucate, când încăpea cu timpul. SBIERA, P.307. Mâncarea-i pe apucate, mai la seamă-i jocul și băutura. SEVASTOS, N. 340. Mâncam pe apucate. BENIUC, C.F.46. Totdeauna era unul [copil] în leagăn, în dreptul patului mamei, și mama dormea pe apucate. PAS, Z.I 21.

2. (Pat.) Epilepsie. În Muntenia... "răul copiilor" se mai numește și "apucat" .. ; constă dintr'un fel de cărcei la stomah, care frământă pe copii în năuntru, și-i sgârcese une-ori așa de tare, până ce-i fac ghem și le duc picioarele la gură. Alte ori... fac spume la gură, schimbă fel de fel de fețe, și ba adese-ori se schimonosesc. și rămân... astfel schimonosiți pentru toată viața. MARIAN, NA. 376. Epilepsia o numesc țărani "apucat" sau "răul copiilor". HEM.1426.

[Pl.-cate.]

- Abstract verbal al lui' apuca.
=====

APUCAT, -A adj. 1. Primit prin tradiție, moștenit (v. a - p u c a IV 3). (Superstiție) Moartea se prevestește... prin semne care de multe ori se adevăresc, lucru ce face pe țaran să creadă și mai mult în credința apucată din moși-strămoși. SEZ.III,115.

2. Făcut pe fugă. Lucru apucab. MARIAN.

3. Năbădăios, pornit, într'o deagă, țâcnit, sărit. Baba scrișni din dinți, ca apucată. EMINESCU, N. 22. M'am temut că-i apucată, și-mi prind cu necuratul treabă. COȘBUC, F.93. Apucată, este un om care are cugetările sale proprii, totdeauna ciudate. I.NEGRUZZI, I,482. / (S u b s t a n t i v a t) și oamenii umble du-te vino, ca apucații în toată țara. DAVIDOGLU, M.12. Se scutură din gânduri, sare ca un apucată pe movila de țărână proaspătă. GALAN, Z.R.56. Lovește-mă și aici, apucatuie. STANCU, D.190.

4. (Construit cu prep. d e) Lovit de o boală (acută). Cf. a p u c ă t u r ă (2), Când pruncul se zvârcolește și plânsul îi este înăbușit de dureri, babele și moagele zic că e "apucată de inimă sau de rânichi". TEODORESCU, P.P.362. De a răcit cineva la mijloc, zic că-i "apucată". HEM.1425. / (Despre copii) Care are un atac de epilepsie. Unele Românce din Muntenia, scâldând pe copii "apucați",... rostesc următorul descântec... MARIAN, N.379.

5. S u b s t a n t i v a t . (În superstiții) Cel care (s') a jurat, s'a obligat solemn să facă ceva. [Unii] zic, că de când "s'au apucată" a postit luna, de atunci și-au ajuns scopul dorit... De aceea fiecare "apucată" observă cea mai mare strictețe în postirea acestor zile. MARIAN, SE.I,100.

- Participiul lui apuca că valoare de adjectiv.

APUCĂTOR, -OARE adj., s.n. și f. I. A d j. Care apucă ; (mai ales cu sens peiorativ) Care are obiceiul de-a lua ce nu este al său (COSTINESCU), prădător, jefuitor. Zabei... din apucătoriu fu miluitoriu. VARLAAM, C.382. Schimbă acum Dăspot-Vodă: den blând, cumplit; den mi-mostiv, apucător și lacom, puind pre țeară mari nevoi. N.COSTIN, LIT.

IA, 66/15. Tătarii sânt lupi apucători: pradă, robese, bat și căz-
nese pre creștini. MUSTE, LET.III 18/16.

II. 1. S.n. (Tehn.) Aparat cu care se apucă o sarcină,
pentru a o ridica și transporta. Apucător cu electromagnet. LEX.
TEHN.

2. S.f. (La un instrument de apucat: clește, pensă, pen-
setă etc.) Parte cu care se apucă; falcă (II 1), ghiară; fiecare
dintre cele două fălci ale unui clește. /Cleștele dulgherului con-
stă din 7 gură, apucătoare, cioc, cap sau fălci... DAMÉ, T.113.

/Pl.-toare. 7 și: (invechit și dial.) apucătoriu, -oăre
adj. 7

- Derivat dela apuca cu suf.-(ă)tor (-toriu).
=====

APUCĂTURĂ s.f. 1. Faptul de a apuca ceva sau pe cineva. Cu
o apucătură l-a aruncat în aer. LB. Cine asistă la aceste lupte
a/le 7 flăcăilor români..., recunoaște bine în ele apucăturile și
pauzele gladiatorilor din vechime. ALECSANDRI (in Notele la) P.P.
26.

2. Faptul de a apuca (cu sila) lucrul altuia; răpire, jaf.
Venit-au domn țarei Dimitrașco Cantacuzino, cu a doua domnie ;iar
nemică n'au schimbat firea sa și iarăși lăcomie fi apucături, și
făcea strâmbătăți. MUSTE, LET.III,26/4. Cine nu lucrează nimic și...
trăește din jafuri, din jumuleli, din apucături, din înșelări, ala
este trântor. JIPESCU, O.,ap.HEM.1429.

3. (Rar, Transilv.) Rezultatul acțiunii de a fi apucat
mult; avere. Om cu apucătură = om cu avere, om cuprins. BARCIANU.

4. Faptul de a ști a (se) apuca bine (de)ceva; îndemânare,
iscusință, abilitate. Are apucături de orator. CONT.LIT.,ap.TDRG.
(Despre un nepăsător în meserie) N'ai apucătură, dragă ! Dă-mi cio-
canul, să-ți arăt eu cum se bat cuiele.

5. F i g. (Mai adesea la pl.) Deprinderi, fel de a se pur-

ta, purtare, maniere; obicei. Are niște apucături de stăpână,
care mă strâng de gât. ALECSANDRI, T.943. Luase întru toateapu-
căturile profesorului său. SLAVICI, ap.TDRG. Să-i zici Păsări-Lăți-
Lungilă mi se pare... mai potrivit cu năravul și apucăturile lui.
 CREANGA, P.245, Ea spuse că deși pare că este băiat, după apucături-
le lui /pusese mâna pe o armă/ , dară este fată, și încă de cele
mai prefăcute. ISPIRESCU, L.21. Și defaimă, purtarea cavalerului,
căruia îi atribue patima jocului și alte apucături rele. CALINESCU,
 I.138. Împotriva apucăturii, am ascultat la prag. CAMILAR, P.S.35.
Portul și mai cu seamă vorba, nu mai zic de alte apucături ale lo-
cuitorilor, îi deosebește puțin de satele vecine. ȘEZ.IV 16.

6. (La pl. cu înțeles peiorativ) șiretlic, teritpuri. Dar
Citerea, din nou cu planri frământă-și gândirea, Apucături iscodind;
în locul lui Iulus să vie Amor, cu mers prefăcut și cu fața schimba-
tă, prin daruri Inima bietei regine-aprinzând-o, s'o mistuie'n flă-
cări. COȘBUC, E.27.

7. Boală în fază acută; apucat (4). (Superstiții) De a
răcit cineva la mijloc, zic că-i "apucat" și-i descântă de "apucătură!"
 HEM.1430. "Apucătura" este când doare tare la stomah. ib.cf.ȘEZ.I 123.
 / Intoxicație (cu mercur). Apucătură, adevă boală venită din argint-
viu, dat, din dușmănie, într-o băutură. HEM.1431.

[Pl.-turi.]

- Derivat dela apuca^t cu suf.-tură.
 =====

APUITOR, -OARE adj. v. apunător.
 =====

APUNATOR, -OARE adj. Care apune; care se termină. Lumina lumii în
în lumina credinții, adevă în soarele cel neapunitoriu a o preface...
 CANTEMIR, ap.HEM.1436. Zi de vară apunătoare spre poeticele culmi.

MACEDONSKI, O.I 74. /Si : apuitór, -oáre adj.; (invechit și dial.)
apunătóriu, apuitóriu, -oáre adj. /

- Derivat dela apune cu suf. -(ă)tor (-toriu).

APÚNE vb.III. l. I n t r a n s. (Despre soare, prin extensiu-
 ne, despre lună, stelele etc. și în opoziție cu a r ă s ă r i) A
 dispărea sub orizont, a asfinți, a scăpăta. În toate zilele, deacă
apune soarele, toții ingerii oamenilor... merg la dumnezeu să se
inchine. CUV.D.BATR,II,415. Eu iubese și arz în pară la răsăritul
de soare, și mă vaet, când apune, că arz încă și mai tare. KONAKI,
 P.234. Nu te mâhni pentru-că soarele apune ! MARCOVICI, D.14/22.
Am privit din balcon soarele apuind. C.NEGRUZZI,I,294. Pe când oas-
tea se așază, iată, soarele apune. EMINESCU, P.243. La dâșșii /ex-
ploatății / nici soarele nu mai apune. THEODORESCU, C.G.12. Diminea-
ța-i roua mare și se udă pe picioare; Când apune sfântul soare, Stau
tânțării să te-omoare. JARNIK-BĂRSEANU, D.425. Cine are dor pe lume,
știe luna, când apune. ȘEZ.III 60. Mai cald /e / soarele când ră-
sare, decât când apune. ZANNE, P.I 77. Soare-apune v. s o a r e .
 E x p r. A-i apune steaua = a muri. HEM.1433. / F i g. I n t r a n s.
 A dispărea, a se stinge, a pieri (pentru totdeauna), a muri. Apus-ai
ca soarele, cuvioasă maică ! MINEIUL(1776),88. Au apus chipul fru-
museței tale ! ib.197 21. /Boierii cer ca / mila ei / =a Porții /
să nu apule, c'apoi sânt toți de pierit. BELDIMAN, TR.353. O,Stefan,
erou sfânt... Intr'a noastre suflete în veci... nu apui ! ALECSANDRI,
 P.III 113. Tudor Vladimirescu... apusese între Golești și Târgoviște,
în zarea însângerată a trădării. GALACTION, O.I,275. și câte încă
neamuri vor apune în căutarea razei de noroc. TOMA, C.V.86. S'a în-
tins,- cel drag și bun în câmpia tămăiată, și la Zâna depărtată Ra-
zele-i de gând apun. id.ib.107. Jurnalul "Ardeul" a luat grabnic
locul "Distracției" care apunea pentru desnădejdea atâtor inspirații.
 KLOPȘTOCK, F.207. De voi apune Una doar mă rog: Fulger să'ncumane

creştetu-mi. BENIUC, V.58. Odată cu crearea Republicii Populare Mă-
Chineze,
MSS, epoca înrobirii poporului chinez de către imperialismul străin
a apus pentru totdeauna. SCÂNTEIA, 1951, nr.2178. Puterea împărăţiei
turceşti a apus de mult. / R e f l. (învechit şi rar) Căutând în-
dărăt, să văd pre dreptii de carii se impart, ce li se vor apune
deintre ochi şi nu se vor putea întoarce înapoi... MSS (s.XVIII), ap.
HEM.1434. / T r a n s.(=f a c t .) (Creaţie a poetului) A face să
dispară. Şi supt a tastrălucire, Ce toţi comiţii apune, Priimeşte,
drept jertfire, Vecinica mea plecăciune. KONAKI, P.25.

2. I n t r a n s. (Prin asemănare cu soarele, despre ochi)
 A-şi pierde lunina, a se stinge. Ochii au apus şi s'au închis. MSS.
(a.1669), ap.GCR.I,184/30. Mânule şi picioarele sânt legate, ochii
apuseră şi audzul asurdzi. IOAN DIN VINŢI, ap.HEM.1433. Ce văd ochii
miei, de clipeşc ş'apun ? KONAKI, P.22. Robinson... pătimea de grele
friguri; plecase capul, îi apusese ochii. DRĂGHICI, R.138.

[Prez.ind. apun.]

APŪNERE s.f. (Despre astre, în special despre soare) Faptul
 de a apune, de a asfinţi, apus, asfinţire. Painjenişul cel roş se
lărgi, se diafaniză şi se prefăcu într'un cer rumenit de apunerea
soarelui. EMINESCU, N.48.

2. F i g. (Rar, sens împrumutat de P.Maior, după toată pro-
 babilitateapdin dial. aromân) Seoborfire, micşorare, depreciere, înjo-
 sire. Nu numai că defaimă pre Români, ci încă şi urmări după voia sa
trage, spre micşorare/a#7 şi spre apunerea Românilor. P.MAIOR, IST.
 79/7.

[Pl.--neri.]

- Abstract verbal al lui apune.

=====

APUNTĂMĒNT s.n. (Franţuzism, întrebuinţat la pl.) Retribuţie

fixă, lunară sau anuală, a unui funcționar; leafă, salariu, onorariu. [Pl.-mente.]

- N. din fr. appointment.

APŪRUREA adv. (învechit) = pururea. Vrând să ies din caie, în malul Dunării..., unde apururea ieșeam, am văzut deodată, sub cort, Europei. E.VĂCĂRESCU, IST. 300/26. Apururea, fieșicare va să fie datoriu mai puțin. CARAGEA, L.96/3. Nu putem ști de vom fi apururea fericiți. MARCOVICI, C.5/6. / (Precedat de prep. d e se găsește și în literatura modernă) De-apururea să te mărim ! ANTIM, P.24. Cu mâne zilele-ți adaugi, Cu ieri viața ta o soazi, Și ai cu toate astea'n față De-apururi ziua cea de azi. EMINESCU, P.106. A mea dragoste-ai robii-o Pe de-apururi numai ție. VLAHUȚA, P.77. De-apururi... Râmiile infipt... Drapelul tău, Libertate ! BENIUC, V. 129. [Și : (de-) apŭruri adv.]

- Din a (2) + pururea.

APŪS s.n. I. 1. Faptul de a apune; apunere. Tu ești stea fără apus. KONAKI, ap.HEM.1437.

2. (Despre astre și în special, despre soare) Timpul, momentul, când apune soarele; asfințit, scăpătat. Arhanghel se dose [duse] în geroe [genune] r' / în / apusul soarelui. CUV.D.BATR. II, 191, Soarele-și nemereaste apusul. DOSOFTEIU, PS.356. Soarele începu a se coborî spre apus. C.NEGRUZZI, I, 32. Iar cel Ungurean Și cu cel Vrâncean, Mări, se vorbiră, Ei se sfătuiră, Pe l'apus de soare Ca să mi-l omoare. ALECSANDRI, P.P.1.

3. Locul pe orizont, unde apune soarele; unul din cele patru puncte cardinale, opus r ă s ă r i t u l u i; vest. Soarele începu

a se cobori spre apus. C.NEGRUZZI, I 32. În locul unde m'am oprit
nu-i nici Apus nici Răsărit. CAZIMIR, P.15. Din când în când se ui-
ta la norii care umpleau cerul spre apus. DUMITRIU, B.F.133. Nimica
nu mai am de spus... Eu m'am întors cu spatele către apus. BENIUC,
V.77. Norii... întunecă apusul. id.ib.24. Flacăra roșie... rumenește
zarea înfiorată Din răsărit până'n apus. id.ib.84. / (În opoziție
cu r ă s ă r i t) Regiune de pe pământ, așezată în direcția în care
apune soarele; vest. Kiemă pământul de răsăritul soarelui până la
appus. PSAL.SCH.154/14, cf. CORESI, E.30/7. Să hie svintii mănăs-
tiri o moșie în muntele Buceaciului, însă de către apusul soarelui
toată partea jupăneasii Caplii den Cocorăști. DOC. (a.1681), ap.HEM.
1438. / (Cu omiterea cuvântului soare) Destinsă arhaggele Mihail
cu patru sutia de îngeri cu el : o sută despre răsărit, altă sută
despre apusu, altă sută despre amiazăzăzi, altă sută despre mează-
noapte. CUV.D.BATR.II 312. Un blestem groaznic s'a auzit despre
apus. BALCESCU, M.V.581/11. Din apus se răsfiră, fierbând, un nor.
COȘBUC, F.77.)Despre omul care nu prea are legătură în cele ce
spune, sau apropie lucruri prea îndepărtate unele de altele, se spu-
ne. Îmi vorbești, una de la răsărit și alta de la apus , se spune.
PANN, ap.HEM.1438. E x p r. A sta cu un picior la răsărit și cu al-
tu la apus = a nu avea domiciliu stabil. / Occident, cuprinzând
teritoriile, popoarele și concepțiile apusului Europei (azi consi-
derat ca simbol al regimului capitalist). În zilele acestui Alexan-
dru-vodă, s'au făcut sobor mare, în Florentina, ca să poată împreuna-
re biserica răsăritului cu a apusului (=cea catolică, a p u s e a nă)
URECHE, LET.I 105/36. O, tu nici visezi bătrâne, câți în cale mi
s'au pus ! Toată floarea cea vestită a întregului Apus. EMINESCU,
P.239. Patru veacuri de contact cu Apusul... n'a dat masei populației
africane nimic bun. CONTEMPORANUL, S.II,1950,nr.170,11/5. Continuă să
se plece în a fața apusului, în fața modelor apusene. C.V.P.1. / (Rar)
apus-miazăzi = sud-vest. În spre apus-miazăzi vin mănăstirile Agapia..

Văratiful. CREANGĂ, A.72.

4. Priveliștea oferită de un astru care apune ; amurg, crepuscul. O fâșie de apus se desiră peste Dunăre. SAHIA, N.40.

II. F i g. l. Sfârșit. Ţochii-i zic / apusul nostru sosește, Căci lumina ne lipsește. KONAKI, P.171. Acea dorită zi, care nu va avea răsărit, nici apus... MARCOVICI, C.14/25. Fiu al astor ruine, țărâna lor slăvesc, încă mi-aduc aminte de groaza ce simțeam, Când, la apusul zilei, scheletul lor priveam ! ALEXANDRESCU, M.11.

2. Declin, decădere. Puterea colosală a Romanilor începu a se pleca spre apus. C.NEGRUZZI, I,201. / Prăbușire. Trec fluerând ... Privind cum după mine, bolnavă, lumea veche Se surpă din temeiuri într'un apus măreț. BENIUC, V.60.

Ţpl. apusuri (în textele vechi) și apuse (CORESI). / Scris și appus (PSAL.SCH.154/14). _/

- Abstract verbal al lui apune.
=====

APŪS, -A adj., adv. I. A d j. l. (Despre astre) Care a apus, care nu mai luminează, Stele apuse. HEM.1436.

2. F i g. Dispărut pentru totdeauna, trecut de mult, din cea mai depărtată vechime. Râul sfânt țina ne povestește... despre vremi apuse, sure (ultimele două cuvinte, probabil după germ. untergegangen și grau) . EMINESCU, P.69. Nu mai gândi la zilele apuse Nu mai privi la umbrele rămase în urmă. DENSUȘIANU, L.A.13. / (Despre ochi) Stins. Și-au deschis ochii, care erau cu totul apuși de spaimă. DRAGHICI, R. 34/20.

3. (Rar, la scriitorii mai vechi din Transilv.) Inapoiat, decăzut. Locuitorii țerei aceia sânt cei mai apuși oameni a toată lumea. P.MAIOR, IST.70/13. În starea noastră cea mai apusă, excluși de la toate drepturile politice, calomniați de toate părțile. I.POPAZU, ap.ODOBESCU, I,474.

II. A d v. (Învechit, întrebuințat numai de P.MAIOR). Disprețitor, cu dispreț, cu desconsiderare. Cf. a p u n e r e (2).
Necumpătata dragoste, carea avea Notariul spre ghinta cea ungurească și ura spre alte limbi, la multe scâlcieturi îl împinsă pre el.
De acolo e, că așa apus grăește despre Români, scriind războiul lor cel cu Ungurii ! P.MAIOR, IST.73/9.

- Participiul lui apune cu valoare de adjectiv.
 =====

APUSĂT, -A adj. (Într'o poezie populară din Romanși) Dosit, ascuns. Sân/t 7 trei sate apusate, nevăzute, și de agi neștiute.
 GRAIUL, I 84.

APUSEÂN, -A adj., s.m. (În opoziție cu r ă s ă r i t e a n)
 1. A d j. Care se află la apus, în occident, în vest. Statele Europei apusene, conduse de elici capitaliste, au ajuns tributare ale Americii. / Munții Apuseni. / Care e, care vine din apusul Europei, occidental (azi aproape sinonim cu c a p i t a l i s t , b u r g h e z). Nu cumva să se strecoare..., odată cu literale, și ritul apusean. C.NEGRUZZI, I, 347. Avem... marfă apuseană, adusă prin Ardeal, și anume postav subțire. IORGA, B.R, 14. Se încearcă o paralelă între democrația de tip apusean și cea de tip răsăritean. / În presa internațională 7. RAUTU, P.D.4. / Biserica apuseană - biserică catolică.
 =====

2. S.m. Locuitor al apusului, occidental om cu concepții asemănătoare cu ale locuitorilor apusului.

Și : (dial.) apusan, -ă adj. 7
 =====

- Derivat dela apus cu suf. -ean.
 =====

APUȘOĂRA s.f. v. apșoară.
 = =====

APŪST s.n. (Mold.) Jilip, stăvilă. Cf. o p u s t. Apust la moară se numește o clădire din trei părți de scânduri, doi laterali și unul în fața ieșeturei unui iaz, mai adăogându-se o podeală făcută iarăși din scânduri. La părțile din fața ieșeturei se așază 2-4 stavile. HEM.1440. Apust, la moară, este ieșătura dea de lemn, care oprește apa când vrea, și-i dă drumul iarăși când vrea.

ib. /Pl.-pusturi. 7

- Din ucr. opust "Schleuse".
=====

APUȚÍ vb.IV. (învechit ; azi arhaism în Ban.) A miroși, a avea senzații de miros. Aput = olfacio. ANON.CAR. Idolii... rost au și nu grăesc, ochi au și nu văd, urechi au și nu aud, nasure au și nu aputu (n u m i r o s e s c) PSALT.(1651), v o r m i r o - s i DOS.). CORESI, PS.322. /Prez.ind. aput și aputesc. 7

APUȚÍT s.n. Miros, simțul miroului, apuțitură. Apucitul = olfactus. ANON.CAR. De ară fi tot trupul ochiu, unde ară fi auzul ? Iară de ară fi tot auz, unde i-ară fi apuțitul ? CORESI, ap.HEM. 1442.

- Abstract verbal al lui apuți.
=====

APUȚITŪRA s.f. (învechit) Acțiunea de a miroși ; simțul mirosului. Apuciture = olfactio. ANON.CAR. /Pl.-turi. 7

- Derivat dela apuți cu suf.-ușă.
=====

AQUA v. acva.

AQUI v. acvi.

=====

AR s.m. și n. (Transilv., întrebuințat mai ales în manuale și tratate de agricultură) Unitate de măsură pentru suprafețe agricole, cuprinzând 100 de metri pătrați sau 1/100 de hectar. Un ogor, o țarină, o moșie etc. se măsoară cu o unitate de suprafață ce are forma unui patrat, a cărui latură este lungă de 10 metri ; adică a unei figuri compusă din patru linii drepte, /de/ câte zece metri fiecare, așezate în unghi drept una pe alta. Această unitate poartă numele de ară. CLIMESCU, A.203. /Pl ari și are./Și: ară(are) s.f.; (prin confuzie cu a r i e) arie s.f. /

=====

-N. din fr. are. Cf. dubletul a r i e.

=====

AR conj. v. ară.

=====

ARĂ vb.I. T r a n s. și a b s o l. l. (Complementul este locul) A face brazdă în pământ cu plugul, spre a-l pregăti pentru primirea seminței roditoare, a spinteca pământul cu plugul. În șase zile lucrează, în a șaptea zi tu rădzbuună de-a ararea și de-a secerarea. PALIA (a.1581), ap. CC. 81/6. Cade-se a tot plugarul să-și are și să-și lcredze pământul cu direptate. PRAV.MOLD.ap.GCR. I,119/31. Luând de acolo oameni, fie nemeși, sau proști... îi injugau și ara u lanuri, cât vezi cu ochii. C.NEGRUZZI, I,246. Menirea-mi este să ar pământul rău. MACEDONSKI, O.II 76. Alei, puico, dac'ai vrea, Patru pluguri aș duca, Țara'ntreagă aș ara ! ALECSANDRI, P.P.243. Mă, la anul vă pun pe voi la fug și ar cu voi. DUMITRIU, B.F. 54. Se vedeau pluguri arând însoțite de țărani în straie albe. SA-

DOVEANU, N.F.37. Arând cu talpa trudnic coasta vremii.. /melcul 7
taie drum încet... prin foi. BENIUC, V.19. Intinde frățeasca ta mână...
Flugarului vajnic ce ară. id.ib.128. Cu pluguri trase de tractoare,
am arat țarina tristeții. id.ib.133. Nici nu samănă, nici ară,
numai umple la hambară. id.ib.154. Tractorița Ioana Dumitrescu...
a arat în două zile de lucru o suprafață de 13 hectare. SCÂNTEIA,1951,nr.2178. / (Complementul este rodul, grânele) Boii ară
orzul și caii îl mănâncă. BARONZI, L.I 60. Am arat niște bucate,
Le-am uitat neserate, Le-au mâncat vitele toate. TEODORESCU, P.P. 342.
 / F i g. (Despre obuze, gloanțe etc.) A răsturna, a răscoli,
a brăzda (pământul). În timp ce în tranșee și bastioane, gim ghiulel
(sic!) și gloanțele ară pământul, în cealaltă parte a orașului,
în pietele și pe străzile Sevastopolului, muzica militară cântă
valsuri. CONTEMPORANUL, S.II,1949,nr.160, 12/2.

2. (Regional) F i g. A supăra, a necăji. Ară mult, ară...
că-ți dau eu ție. COMAN, GL.

/Prez.ind. ar. 7

- Din lat. aro.
 =====

ARA¹, adv. conj. v. iară.
 =====

ARA² s.f. v. arl.
 =====

ARA interj. (Mold., Bucov., exprimând surprindere și ciudă în fața unei întâmplări neprevăzute sau teamă de o surpriză neplăcută).
Vai de mine ! Iacă, dacă nu v'am săcelat astăzi, făceți otrocot prin
cele mâte și dați la om ca câinii prin băt. Ara ! d'apoi aveți la
știință, că vă prea întreceți cu dedochiul. Acuși iau varșă ! CREAN-

GA,A.37. S'au dus cu matele la apă și începu a le spăla. Numai ce auzi că strigă una : Araaa ! că am scăpat un mățișor ! SBIERA, P.112.
"Da'ncă să ne iasă o haită de lupi înainte !.. Uite, că chiar minse pare că văd ceva colo, pe tăpșan !" - "Ara, bădică, zău taci, că-i vorbi ntr'un ceas rău !" VLAHUȚA,Cl.21. /Pronunț. adesea ăraaa ! /

ARĂB,-Ă s.m.,adj. 1. S.m. Locuitor din Arabia, persoană de neam arăbesc; sarachin, sărăcin, maur. Se mărise numele celui Mirveiz prea mult,cât și împărăția această a Tarigradului începuse a se îngriji de dînsul, că se închinase Turcii și Arabii mai pre giunătate, de slujia la dînsul. NECULCE, LET.II 396. La pașa vine un arab. COȘBUC,B.96. Arabii au pornit o puternică mișcare de eliberare de sub dominația anglo-americană.

2. A d j. Care este originar din Arabia ; arăbesc, arăpesc. De stâlpul trofeului, sânt legați cot la cot... doi robiți... S'ar zice că ei infățisează poporațiunile arabe ale Siriei și Palestinei, instrunate... de armele învingătoare ale lui Traian. ODOBESCU, ICON. T^h.17. El se avântă pe calul său arab. EMINESCU, P.211. Semnarea unui pact cu U.R.S.S. ar avea urmări favorabile pentru toate țările arabe. SCÂNTEIA, 1951,nr.2178. / Produs de Arabi, aparținând poporului arab. Semnele pe care le întrebuițăm azi pentru numere sunt cifre arabe. Literatura arabă. Filosofie arabă.

/Pl.(1) arabi. / și: (învechit) arav,-ă s.m.,adj. TDR^h. /

- N.din fr. Arabe.
 =====

ARABĂ s.f. v. ħarab ħaroba.
 =====

ARABABURĂ s.f. Dezordine sau învâlmășeală (însoțită uneori de zgomot). Sf.Vinerea... intră în casă și văzu o arababură, de nu-i mai da nimeni de căpătâiu. ISPINESCU, L.350. În cârciumă e arababură

mare. DELAVRANCEA, S.6. / Vorbire confuză, fără rost. Ce arababura dracului mi-o tot râsnești aici, și despre ce are să fie vorba încă nimic ! REV.CRIT.I,86. Ferice de Ion ! Când vorbește el, toți ai casei l'ascultă ca pe părintele duhovnic; iar l'al-de Sava toți vorbesc odată, fără să bage'n samă, care e mai mare și care e mai mic: ce să zic, decât că la fi fi o curată harababură ! HEM.148.

/Pl.-buri. / Și : harababură, (rar) alababură s.f. 7
 =====

ARABAGIU s.m. v. harabagiu.
 =====

ARABESC s.n. l. (Pict.,Sculpt.,Arhit.) Ornamentația (alcătuită din frunze, flori, animale și figuri capricioase, împletite fantezist) în felul Arabilor. Biserica aceasta /Trei -Ierarhi 7 de stil amestecat, gotic și bizantin, e pe dintru zugrăvită în fresco... Aceea însă care dă o figură originală acestei zidiri e că pe din afară este toată îmbrăcată cu ba/s 7-reliefe, închipuind deosebite arabesce grațioase și elegante. C.NEGRUZZI, I.284. Un chioșc în filigrană de marmură-aurie, cu stâlpi și arabescuri de jur împodobit. ALECSANDRI, P.II 76. Jos se înșiră plăci pătrate, iarăși de arabescuri, în care se deschid ferestrele. IORGA, C.L.II 30 Și parcu'ntreg cu arabescuri albe-negre. CA.PETRESCU, V.25. Otilia ... puse pe mână pe pușca ceana mai plină de arabescuri. CALINESCU, E.O. I 112.

2. (Muz.) Compoziție muzicală cu fiorituri. DICȚ.

/Pl.-bescuri și (rar) -besce. / Și:(învechit) arabescă(-besce)
 =====

s.f. 7

- N.din fr. arabesque tax

ARABESC, -EÁSCA adj. Din Arabia, propriu Arabiei sau Arabilor. Cf. a r a b, a r ă p e s c . Halima sau povestiri mitologicești arăbești, GORJAN, H. 1/3. Arăbești, ruginite, retunde [pere, mere. 7]. BARONZI, L.93.

- Derivat de la arab cu suf. -esc.
=====

ARABEȘTE adv. Ca Arabii, în felul Arabilor. Cf. a r ă p e s t e . El vorbește bine arăbește.

- Derivat de la arab cu suf. -ește.
=====

ARÁBIC, -A adj. Care este, care se trage sau vine din Arabia sau de la Arabi. Cifre arabice. Gumă arabică.

- N.din fr. arabique.
=====

ARÁBIL, -A adj. Care poate fi arat, care e bun de arătură, "arător" (1). Pământul arabil... I. IONESCU, M.54.

- N.din fr. arable.
=====

ARABÍSM s.n. (Rar) Fel, înfățișare arabică. Relativul arabism al acestor localități. HASDEU, I.C.104. [Pl. -bisme. 7]

- N.din fr. arabisme.
=====

ARÁC¹ s.m. v. harac.
=====

ARÁC² s.n. Un fel de băutură alcoolică distilată din orez

fermentat ("rachieu de orez") sau din must de nucă de cocos, aducând la gust cu romul.

- N.din fr. arack.
=====

ARAC³ s.n. (Maghiarism în Bihor) Şanţ unde se scurge apa.
Nu ţinea boii de cap Că se bagă în arac. REV.CRIT.IV 337. Arac,
aroc = şanţ. VAIDA, /Pl.--(neatestat) arace. / Şi : aróc s.n.]

- Din magh. arok.
=====

ARACĂIN

ARACÉL s.n. v. hărăgel.
=====

ARACHIDA s.f. (Bot.) (Arachis hypogaea) Plantă ierboasă din familia leguminoaselor, cu flori galbene, cu fructe ce se dezvoltă în pământ şi conţin 2-3 seminţe ovale, numite alune americane (sau alune de pământ); e originară din America tropicală şi se cultivă mult pentru seminţele sale oleaginoase şi comestibile, din care se prepară uleiuri (fine). PANTU, PL².
(s.ş. alune-americane). /Pl.--achide.

- N.din fr. arachide.
=====

ARACI vb.IV. v. hărăci'.
=====

ARACIT,-A adj. l. =hărăcit.
=====

2. (Regional, numai în ex p r.) Fată arăci = fată bătrână.

ARLM.I/II h.387.

- Participiul lui arăci cu valoare de adjectiv.

ARĂCIU s.h. v. haraciu.
=====

ARĂDICĂ vb.I. v. ridica.
=====

ARĂDUCE vb.III v. răduce.
=====

ARADUÍ vb.IV. (Maghiarism în părțile vecine cu Ungaria) 1.
I n t r a n s. A purcede, a pleca, a porni, a apuca spre... În 13
decembrie au arăduit Mateiu-Vodă către Tarigrad. ȘINCAI, HR.III
26/33. Sânt-Ilie arăduie... Tot tunând și fulgerând. ALEXICI, L.P.
151. / R e. fl. Mă arăduiesc către satul meu. RETEGANUL, P.III
26.

2. I n t r a n s. A începe, a porni, a apuca, a prinde a...
Au arăduit a se certa; a arăduit a vorbi. REV.CRIT.III 86. O ară-
duit un zapor mare = s'a pornit un torent puternic ; când arădue,
a-ți merge rău...= când prinde, începe să-ți merge rău... VAIDA.

[Prez.ind. arăduiu și arăduesc.]

- Din magh. eredni "a porni, a începe (cu sens neutral)".
=====

ARĂG s.m. v. harac.
=====

ARAGĂZ s.n. Denumire dată unui amestec de gaze lichefiate,
care, comprimat în butelii speciale de metal, e folosit ca combus-
tibil, mai ales în uzul casnic. Presând printr'o deschizătură mi-
că a unui rezervor închis un amestec de gaz aerian, aragaz, gazoli-
nă, gaz de sondă sau gaz metan cu aer, se ob ine o flacără fără fum,
de temperatură ridicată, care nu murdărește firul. IONESCU-MUSCEL,
FIL.268. / Mașină de aragaz = mașină de gătit, construită special
pentru a funcționa cu aragaz. [Pl.-gazuri.]

-Compus din ar ("Astra Română", societate de exploatare a pe-
trolului românesc cu capital strein, sub regimul burghezo-moșieresc)

† a + ga.
=====

ARÁGNA adv, (Regional) într'o rână. BUCUȚA, R.V.129, cf.
DR.III 564.

ARAGONIT s.n. (Min.,Chim.) Varietate a carbonatului de
calciu, ceistalizat în sistemul ortorombic și din care se gle-
fuesc obiecte de artă. Cf. LEX.TEHN. /Pl. (rar) -nite. / și : ara-
gonită s.f. 7
=====

- N.din fr. aragonite.
=====

ARAGONITA s.f. v. aragonit.
=====

ARAHNID s.n. v. arahnide.
=====

ARAHNIDA s.f. v. arahnide.
=====

ARAHNIDE s.f. și n.pl. (Zool.) Clasă de animale neverte-
brate, artropode terestre, inelate, articulate, fără antene și fără
aripi, și cu câte patru perechi de picioare ; cuprinde : araneidele
(păianjenii), scorpionii etc.

[și : (singular, refăcut după pl.) arahnidă s.f.; arahnid
=====

s.n. 7

- N.din fr. arachnides.
=====

ARAHNOIDA s.f. (Anat.) Una dîn cele trei membrane care în-
văluiesc encefalul : o membrană foarte fină - ca o pânză de păian-
jen, de aci numele - și transparentă, așezată între "dura-mater"

și "pia-mater". Pl.-ide.

- N.din fr. arachnoide.
=====

ARALĂC s.n. (Regional) l. Loc; (VÂRCOL, M.85) ,spațiu. Ia mai dați-vă înolături, faceți aralac. (VÂRCOL, M.85. / Limpeziș, luminiș, poiană în baltă. DICT.

2. Rost, ocazie. Mă, ie-ț făcui aralac de loas boii, ești bun de adălmaș. VÂRCOL, M.85. / Ajutor. It făcui aralac să gă- săști ce căutai. id.ib.

Pl.-lăcuri.

- Din turc, aralik "interval, distanță, spațiu, timp, timp liber". (PASCU, S.409).
=====

ARĂLD s.m. v. erold.
=====

ARĂM s.n. v. haram.
=====

ARĂMA s.f. (Min.) l. l. Metal de culoare roșie, foarte maleabil, mai dur și mai elastic decât argintul, numit în știință c u p r u . (Obiectele care, în mod obișnuit, se numesc de aramă, sunt făcute mai totdeauna dintr'un aliaz de aramă cu alte metale).
Frânse ușile de arame și verigele de fier frânse. PSAL.SCH.358/13.
cf. MOLITVENIC (s.XVII), ap.GCR, I 228/22. Un steag cu cruce de arame. CUV.D.BATR. I, 205/20. Topindu-i în argint și în aur și în ciuai și în arame... idem, II, 230. Hulele, pre table de aramă să le scrie. CNTEEMIR, IST.95. Seară cu roșală însămnează că va fi ziua următoare frumoasă; ci numai de va fi această roșală în forma aramei. CALENDARIU (1814) 81/7. Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă. EMINESCU, P.94. Stai, bade, și odihnește și calul ți-l potcovește. Cu potcoave de aramă.... Cu țintuțe de argint. JARNIK-BĂRSEANU, D.267. La noi, piatra din care s'a scos aramă se zice

rudă. HEMA1451. Acei ce lucră aramea se chiamă căldărași. ib. 1455. Clopotele grele / sunt ca niște / Flori negre de aramă, răsturnate. CAZIMIR, P.76. Turcoaicele purtau șalvari... salbe de aramă pe după gât și dansau. PAS, L.I 58. Vocile voastre... Vor despica țările... Cu cântece noi Ca niște goarne de aramă. BENIUC, V.128. E x p r. A-și arăta arama (pe față) = (După banii calpi cari înainte vreme se făceau de aramă și se suflau cu un strat subțire de aur sau de argint, încât atunci când se rodeau, se vedea arama banului) a-și arăta (prin fapte, și mai ales, fără voie) fondul ascuns al fiii sale, de o valoare morală inferioare (rea, proastă). Și-au dat arama pe față. GALAN, Z.R.78. Lasă-l să vie, să-și arate arama, și pe urmă i-om zice-o. PAS, L.I 50. S'a ținut cât s'a ținut, dar până la urmă tot și-a dat arama pe față. C.V.II, 1. Aceasta o face /Engel /, numai ca să-și arate arama asupra lui Doghiel, carele n'au scris alta, fără numai ce au găsit în arhiv. ȘINCAI, HR.I 391/28. Arama omului, la beție se arată. PANN, P.V.I 117/I. Prea v'ați arătat arama, sfâșiind această țară, Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară ! EMINESCU, P. 249. Rămase păcălit. Inghiți Joe gălușca, dară numaidacă își dăte arama pe față, căci prinse a mai prizoni lumea o toană. ISPIRESCU, U.87. Viața după aici este în așa fel făcută, că omul... să-și arate firea sufletească pe de-n'tregul sau cum ziceți voi români / să-și arate arama. VISSARION, H.89. A bate (la cineva) ca la aramă = a bate zdravăn (pe cineva), a-i da o bătaie "sor'cu moartea", a-l bate frunza inului. Bate la la aramă, Strigă ca la cazarmă. CIAUȘANU, GL.

2. F i g. (Denumeste, prin metonimie, diferite lucruri:) Clopot (de aramă). Arama trist răsună, Trec papuri și fânare. I. NEGRUZZI, II,305. Lung intonă arama cobitoare Sonorul imn funebru al celor care mor ! MACEDONSKI, O.I 254. / Pușcă, tun (de bronz). Și când auziu glasul aramei tunătoare, Si când văzuiu silitra de fulger purtătoare... Electrică scânteie simțiu. ALEXANDRESCU, M.

30. Mi-ai datu-mi... Brațe de aramă. DOSOFTEIU, ap.HEM.1452. / (In basme și credințe populare) De treci codrii de aramă, de departe vezi albind S'auzi mândra glăsuire a pădurii de argint. EMINESCU, P.193. La podu de aramă Sufletul meu va da seamă. JARNIK-BĂRSEANU, 175. / Glas de aramă. / Tare ca arama. / De culoarea aramei. Cu sunet de aramă.

II. Obiecte făcute din aramă. 1. (La pl., în forma arâmi). Bani de aramă, gologani ; bani. Cf. a r â m o a - r â , a r g i n t (3), Să-și ia pre cale numai un toiag, nece bucate, nece pâine, nece pre brâne arâmi. CORESI, ap.GCR.9/16. Hop, săracu nunu-mare, Că-i fălos, da nu-i bănos, Că și-a vas căldările. De-o făcut arâmile. MÂNDRESCU, L.P.201.

2. (La pl.), în forma arâmuri) . Vase de aramă, arâmărie (3); vase de bucătărie. Cf. a r g i n t (2). 25 talgere cu doană tocure de /a/ ramă dela voe vodă. CUV.D.BATR.I 193/22. 2 șfeșnice mare de areme. ib.196/2. Pentru argintării și arâmuri, să arată mai jos, în ce chip să se urmeze (a.1822). URICARIUL, XI, 347/10. Vin Turcii... Femei, bărbați și copii... se duc, încărcăți de traiste cu mălaiu, cu tingiri, tigăi și căldări... Zgomotul sec al roatelor fără șini, bălângăitul arâmurilor ca niște clopote do-gite, împrăștie desnădăjduirea. DELAVRAMCEA, S.202. Șaluri, bani, argintării, arâmuri, haine muiate numai în fir... căzură în stăpânirea oștilor lui Mihaiu. ISPIRESCU, M.V.15. / (Cu înțeles colectiv) Anticarul... Culege vechea aramă ce nu mai are curs. ALEXANDRESCU, M.11.

III. (Cor., regional) Nume de horă. VARONE, D.16,

/Pl.(II,2 și, în mod abuziv, ad.II 19 arame, arâmi, (invechit) arême . / Si : (în sec.XVII, în Ban.și azi) arême s.f. CCR. 104,149,221, cf. C.P.388. 7

ARAMĂ vb.I. v. arâmi.

AGRAMAFTA s.f. invar. v. maranata.

AGRAMÁN adj.invar. (Regional) Calificativul al unei rase de oi neidentificate mai de aproape. Gârduri mari de oi din rasa "aroman" și "ghivergie" cu miiile erau cărate în corăbii pentru sultani.
COMAN, GL.

ARAMAN, -A s.m. și f. v. aromân.
=====

ARAMĂR s.m. 1. Persoană care lucrează, fabrică sau vinde obiecte de aramă.

2. Căldărar.

[Pl.-mari. / și : (dial.) arămașu s.m.]

- Derivat dela aramă cu suf. -ar (-ariu).

ARAMARIE s.f. 1. Fabrică, atelier, prăvălie de arămuri. /
Căldărărie.

2. Negot cu aramă sau arămuri.

3. Arămuri. Arămărie lucrată și nelucrată. ALMANAHUL STATULUI, Ca.1837, ap.HEM.1468.

[Pl.-mării.]

- Derivat (în sensul 1-2) dela arămar. cu suf. -ie, (în sensul 2-3) dela aramă cu suf. -ărie.
=====

ARAMBAȘA s.m. v. harambașă.

ARAME s.f. v. aramă.

ARAMEASA s.f. (Invechit) Măsură de aramă. Aduc numai decît o arămeasă de vin chihlibariu. FILIMON, C.II,608. (Cuvântul e explicat prin : Arămeasa este măsura ocalei sau a jumătăței de oca.)
/Pl.-mese. /

ARAMET s.n. Aramă multă, mulțime de obiecte de aramă; arămuri. v. a r a m ă (III 2); podoabe de aramă. I se făcu... o coroană de fel de fel de arameturi. ȘEZ.,ap.CADE. /Pl.-meturi. / Și arămet s.n. /
 =====

ARAMET s.n.col. v. aramet.
 =====

ARAMGIU s.m. v. haramgiu.
 =====

~~ARAM~~

ARAMI vb.IV. A acoperi, a sufla, un obiect de metal cu un strat subțire de aramă ; a lega, a vărsa, a fereca cu aramă (LB.) ; a da culoare arămie. Când arămise toamna pădurile. BENIUC, C.P. 46. /Prez.ind. arănesc. / Și :ăcu schimb de conj.) arămă vb.I. /
(arămez), arămui vb.IV ăarămuesc). /
 =====

- Derivat dela aramă.
 =====

ARAMIE s.f. (Regional) Vas de aramă, cu formă cilindrică, mare ca de doi decalitri, care se întrebunțează pentru fierberea apei de spălat rufe și, mai ales, a vopselelor. HEM.1468-1469. /Pl. -mii. /

ARAMIN, -A s.m. și f. v. haramin.
=====

ARAMIOARA s.f. (Invechit) Ban mărunț de aramă. Văzu-mă oa-
recine mergând și-m/i / deade trei arămioare; zise-mi : "fine a mea
mumă !" Eu le luai și cumpărai treinpite. MSS. (sec.XVII), ap.HEM.
1451. /Pl.-oare. /

- Derivat din aramă (2) cu suf.-ioară.
=====

ARAMIRE s.f. Acțiunea de a arămi, arămit. /Lista meseriilor
in industria metalurgică prelucrătoare /Galvanizator (nichelare,
alămire, arămire... cromare). LEG.EC.PL.291. /Pl.-miri. / Și : a-
rămăre, arămuire s.f. /

- Abstract verbal al lui arămi.
=====

ARAMIT s.n. Faptul de a arămi, arămire. N'aveș cai de potco-
vit, Nici căldări de-arămuit. SEVASTOS, N.269. /Pl.-mituri. / Și :
arămat, arămuit s.n. /

- Abstract verbal al lui arămi.
=====

ARAMIT, -A adj. Care este sau a fost acoperit, suflat cu un
zahar s trat de aramă. ~~zahararararar~~ Fier... spoit, cositorit, sau arămit.
MON.OF. (a.1875), ap.TDRG. /Și: arămat, arămuit, -ă adj. /

Participiul lui arămi cu valoare de adjectiv.
=====

ARAMIU, -IE adj. De culoarea aramei. MARIAN, CH.50. Copaci
arămii își întindeau crengile țepene, cu frunza rară și pălită. VLA-
HUTA, N.90. Undele arămii ale părului inextricabil impletit. GA-

LACTION, O.I 58. Ochii galbui stau îngustat între genele arămii.
 CAZIMIR, GR.16. Acum stă câmpul vested și desert Sub cerul toam-
nei larg și arămiu. BENIUC, C.P.89.

- Derivat dela aramă cu suf.-iu.
 =====

ARAMIZ s.n. (Ban.) Mătase (CADE) arnici de bumbac sau de
 mătase. Cusut cu arămiz. /Pl.-mizuri./

ARAMOIU¹ s.n. Tuică sau raogiu foarte tare; fuză, șum. DICT.
 C.V.1949,9,33. Rachiul care ource întâiu la cazan e folosit în
 loc de spirt pentru fricții de către lumea dela țară. C.V.II 4.

ARAMOIU²s.n. (Regional) Pământ rămas moale după retragerea
 apei care-l acoperise. C.V.1949, 7,33.

ARAMÓS,-OÁSA adj. (Rar) Care este ca arama (POENAR), care
 conține aramă, bogat în aramă LB./ F i g. (Regional, despre oameni)
 Rău la suflet, hain (PAȘCA, GL.),dur ca arama.

- Derivat dela aramă cu suf.-os.
 =====

ARAMUI vb.IV. v. arămi.
 =====

ARAMUIU,-IE adj. = arămiu. TDRG.
 =====

- Derivat dela aramă cz suf,-uiu.
 =====

ARANA s.f. v. hrană.
 =====

ARANCA s.f. v. harancă.
=====

ARANDA s.f. v.arendă.
=====

ARÂNDALUI vb.IV. (învechit) = arenda. Mosia arândă-
luindu-se... s'a dat cel puțin cu două mii de galbini mai jos
decât face. I.IONESCU, D.354. /Prez.ind. arândălesc. /

- Derivat dela arândă.
=====

ARÂNDAS s.m. v. rândas.
=====

ARANDEA s.f. v. rândea.
=====

ARÂNDUNEA s.f. v. rândunea.
=====

ARANEID,-A adj. Care se referă la araneide; care este caracteristic araneidelor; de tipul , de flul de forma araneidelor./
F i g.(Fin,subțire) ca pânza de păianjen. /Crisantema / era numele femeiei pe care poetul o iubise..., între procelane cu pictură araneidă /japoneză /, ... GALACTION, O.I 324. /Pronunț.-ne-id. /

ARANEIDE s.f. și n.pl. (Zool.) Ordin de animale din clasa arahnidelor, cu abdomenul moale și bombat, din porii gurguelor cărora se elimină un lichis vâscos, care, în contact cu aerul, se solidifică, formând un fir subțire și mătăsoș, firul de păianjenis ; (pop.) păjanjeni. Cf. ENC.AGR. /Pronunț. -ne-ide. / și : §cu sg.refăcut după pl.) araneidă s.f., araneid s.n. /

- N.din fr. aranéides.
=====

ARÂNG¹ s.m. (Int.) v. hering.
=====

ARÂNG² s.n. (Widin, Timoc) Clopot de biserică. BUCUȚA, R.V.
129. /Pl.-guri./

ARÂNGHEL s.m. v. arhanghel.
=====

ARĂNI vb.IV. v. hrăni.
=====

ARĂNI vb.IV. v. hrăni.
=====

ARĂNIE s.f. (Regional) Cazan de aramă. COMUN GL. Căldare mare de aramă în care se fierb rufele sau apa pentru rufe (bulg. arania) C.V.II l. /Pl.-nii./

• Pentru etimologie v. a r ă m i e .

ARANJĂ vb.I. l. T r a n s. A pune în ordine, în bună rânduială, a potrivi bine (un lucru sau o afacere). Încerc să-mi aranjez buchetul /de flori/. SAHIA, N.25. /Abramovici/ și-a aranjat... gulerul, și-a tras clapele buzunarelor. id.ib.88. - Fii liniștit că aranjez eu ! CALINESCU, E.O.I 76. Aranjez căruța frumos și învățătorul intră în casă să-și aducă sacii. PREDA, f.91. Tanti Eleonora se gândi o clipă aranjându-și... dantela din jurul gâtului. DUMITRIU, V.F.50. Lucrătorii uzinei electrice aranjează rețeaua orașului. ZIARELE. ~~Exxxpxxxxaxaranjaxpexxcinsvxxxx~~ A-și aranja afacerile = a-și pune la cale afacerile. E x p r. A aranja pe cineva = a i-o face, a-l învăța minte, a-l sili să aibă altă atitudine; a-l birfi. A ais că o să-l aranjeze el bine ! / (Fam.) A face cuiva un rău (din răzbunare). (cf. IORDAN, L.R.A.493) ?a bate zdravăn pe cineva. / (Muzică) A transcrie pentru unul sau mai multe in-

strumente o bucată compusă pentru altele. A întocmi o piesă muzicală pentru alt instrument, fără a-i schimba melodia. T. POPOVICI, D.M. A aranja o simfonie pentru pian. / A pune la cale o căsătorie, a logodi. Au aranjat aseară și fac munta mai încolo când s'o coace via. C.V., I/8,35. / (Fam.) A.i veni (cuiva) la socoteală. Asta nu mă aranjează de loc ! / (Argotic) A conveni. Te aranjează să ne întâlnim la ora șase ?

2. R e f l. A-și face o situație după dorință. Poate vine vremea să mă aranjez altfel. SADOVEANU, P.M.132. Am auzit că te-ai aranjat. SAHIA, N.95. Dați-le posibilitatea să se aranjeze, să facă și ea un ciubuc. V.ROM., 1950, nr.11. / A ajunge la înțelegere cu cineva, a cădea la învoială. S'a aranjat cu creditorii. / A se rezolva, a se termina cu bine. Afacerea se va aranja. / A se potrivi, a se așeza cum e mai bine. Foile acestea nu se aranjează bine.

√ Prez.ind. aranjez. / Și :(mai de mult) scris și pronunțat arangiá vb.I. √

- N.din fr.arranger.
=====

ARANJAMENT s.n. l. Faptul de aranja ceva, de a pune ordine în lucruri, aranjare. Imediat soția neamțului s'a apucat să facă aranjamentul dormitorului. SAHIA, U.R.S.S. 9.

2. Rezultatul aranjării, felul în care sunt aranjate lucrurile, rânduială. În cameră e un aranjament plăcut.

3. Învoială, acord. Burghezia liberală se va strădui deci să tranșeze chestiunea printr'un aranjament cu țarul. I.P.C., 91. / (în comerț) Stabilirea unei norme la anumite transacții, la tocmești, la falimente. I.PANTU, C.C.289.

√ Pl.-mente. / Scris și arangiament. √

- N.din fr. arrangement.
=====

ARANJĂRE s.f. Acțiunea de aranja și rezultatul ei, aranjament. Dare de seamă asupra mersului pregătirii terenului... și aranjarea pepinierelor. FIN.COLH.212. / Pl.--jări. / Scris și aranjare. 7

- Abstract verbal al lui aranja.
=====

ARANJĂT s.n. Acțiunea de a aranja și rezultatul ei. Adela în odaie își isprăvea de aranjat părul la oglindă. IBRAILEANU, A.91. În ziua mutării mi-a luat mult timp aranjatul noii locuinți. / Scris. și arangiati. 7

- Abstract verbal al lui aranja.
=====

ARANJĂT, -Ă adj. Care este sau a fost pus în ordine, în rânduială; rânduit. Aici e frumos aranjat Orice fir; Veacurile-au stat Un oraș, pe vale,- Suvenir. BACOVIA, 0.91. În urmă / veneau / tovarășii de fabrică aranjați în coloană de marș. SAHIA, U.R.S.S. 68. / Scris și pronunțat (rar) arangiati. 7

- Participiul lui aranja cu valoare de adjectiv.
=====

ARANJĂTOR, -OARE adj., s.m. și f. (Foarte rar) (Cel) care aranjează, potrivește, pune la cale un lucru sau o afacere. / Scris și pronunțat și aranjator. / Și: (regional, îndeosebi, pe vremuri, pentru dansuri la un bal) aranjor s.m. 7

- Derivat dela aranja cu suf.--(a)tor.
=====

ARANJĂTOR s.m. v. aranjator.
=====

ARÁP¹s.m. 1. (Propriu) Persoană care locuiește în Arabia, carea este originară din Arabia, care aparține poporului arab, arab, maur ; sârăcin, sarachin, Cf. dubletul a r a b, a r a v .
Arap = Arabs. ANON.CAR. / (În cărțile bisericești întrebuintat uneori și ca nume al altor popoare, cu pielea negricioasă, din vecinătatea Arabiei). Nu era număr mulțimei carea au venit cu dînsul din Egiptet, Livii, Trogloditeani și Arapi. BIBLIA (1688),315. Se părea că iaste un Sarachin, adecă harapu. MINEIUL (1776),51/2.

2. (Nume comun) Negru. om de rasă neagră. Pelița Arapului a se înălbi nici cum nu știe. CANTEMIR, ap.ȘIO. Acum dar se desvăliră la fețe toate aceste persoane, din care zece era muieri, iar cealalți zece era arapi, toți îmbrăcați muiereste. GORJAN, H.I,5/10. Harapii sânt negri cum îi păcuna. HEM.1457. Dar eu, frate, mult mă tem De căzlariul din harem Cel cu chipul de arap, Buzatm negru, ras pe cap. ALECSANDRI, P.P.106. Trei cai și-a înșelat, Un/ul / negru, ca un harap, Altul cu steaua pe cap, Al treilea este cam sur... ȘEZ.II,33. / F i g.)In glumă) Orice om cu chloarea feței brună, oriceb bărbat oacheș. Unde mi-ai fost, arapule ? Cf. ȘEZ.III 36.

3. Nume pentru cai (DAME, T.1829) sau câini (HEM.1457) de culoare neagră.

4. (Entom.;Bucov.) Nume dat unui soi de lăcuste, numită aiurea și p â r â i t o a r e, c â l u ț n e g r u, c o s a ș n e g r u, l â c u s t ă r o ș i e . Cf.MARIAN, INS.516.

/Pl.-arapi. / și : haráp s.m. 7
 =====

- Din bulg. arap (sau din sârb. arap,harap sau din s-rus arapu, v.sl. arapinu, n.gr. toate din turc. arab).
 =====

ARAP²s.n. (Med.vet.) (Bucov.) Un fel de rapăn pe care îl capătă numai caprele. MARIAN. Rapănu-i o murdărie pe piele, la oameni ; la porci se numește "arap". Com. din Bucovina.

- Pentru etimologie v. r a p ă n .

ARAPĂ s.f. v. aripă.

ARAPCA s.f. (Invechit) Femeie din Arabia; femeie cu pielea negricioasă, din alt neam (vecin cu Arabii). Arapca aciaia, ce pentru credința ei vendedă domnul Hristos fata ei. VARLAAM, C. 51/2. / (Adesea cu funcțiune a & j e c t i v a l ă.) Și grăi Marian și Aron împotriva lui Moisi, pentru muiarea ethiopeanca, care au luat Moisi, căce muiare harapcă au luat. BIBLIA (1688), 102.

[Pl.-arapce. / Și: harăpcă s.f.]

• Din bulg. arapka (din sârb. arapka, harapka, sau din rus. arapka).

ARAPESC, -EASCA adj., s.f. I. A d j. l. (In limba veche) Arăbesc, arabic ; oriental de prin părțile Arabiei, african, etiopean. Țara arăpească, Palestina. VARLAAM, C.II 44₂. Mormintul lui Mehmet... este în țararăpească, aproape de Marea-roșie. M.COSTIN, LET. I 283. Unde iaste acum Eghipetul, în țara arăpească. MSS. (sec. XVII), ap.GCR.II 50/11. Incungiură toată Ethiopie, adică țara arăpească. MSS.ap.GCR.II 61/31. Invățătura elinească și hărăpească. MAG.IST.I 86/17. / (In opoziție cu l a t i n e s e =occidental) Au mai făcut școale de învățatură, lătinești și arăpești. NECULCE, ap.HEM.1471. / (Azi, îndeosebi despre cai de rasă) Arab. O sută de bidivii arăpești. ALEXANDRIA, 64/20. Piciorul lui întrece fugarul arăpesc. ALECSANDRI, P.III 379. Și mai are grajduri mari, Cu cincizeci de armăsari Giumătate arăpești, și ceilalți moldovenști. id.ib. 202. / (Despre lucruri) De proveniență arabă. Pe metalice tripede ard parfumuri arăpești. MACEDONSKI, O.I 104. Cu cin'mă'ntâlniam în cale... İmi da gloante arăpești Pentru poteri stăpânești. TEODORESCU, P.P.272.

2. Negru, de rasă neagră. Facă să ne creadă lumea popoare
hărăpești. I.NEGRUZZI, II,23.

II. S.f. Nume de dans popular din Dobrogea. HEM.1471.

/și: hărăpesc, -ească adj. /

- Derivat dela arap cu suf. -esc.

ARAPESTE adv. Ca Arabii, în felul Arabilor, în limba arabă,
arăbește. Elinește " " , evreiește "hof", arăpește "tair",
lătinește "volatilis" să ohamă, carile în limba noastră s'ar zice
zburătoare. CANTEMIR, ap.HEM.1471.

- Derivat dela arap cu suf. -este.

ARAPIE s.f.sg. (Numai în e x p r.) Pe arăpie = în limba ara-
bă, arăbește. Atâta l-au fost tras Bogdan, pe Efendi Soliman, După
cum el au poftit, Turcește, pe arăpie, Ca un tănuit să fie. E.KO-
GALNICEANU, LET. III 285.

- Derivat dela arap cu suf. -ie.

ARAPILA s.m. (Poreclă) Om cu fața ca de arap. Alei, arăpilă,
Alei măi buzilă, Unde s'au aflat, Că s'a'mpreunat, Corbi cu turtu-
rele, Serpi cu floricele ? ALECSANDRI, P.P.117.

- Derivat dela arap cu suf. -ilă.

ARAPIME s.f. col. Multime (mare) de Arabi. Regiorul mândru
Când pe mal s'arată, tremură Vidinul La vederea sa ; Face de se
miră toată arăpimea, Ieniceri, spahiii și arnăuțimea, Și-i strigă:
ură ! BOLINTINEANU, ap.HEM.1472. / (In antichitate) Țara locuită
de Arabi, Arabia. Toată arăpimea descindea de Iordan, despre răsă-

rita soarelui. BIBLIA (1688), 129¹.

- Derivat dela arap cu suf.-ime.

ARAPÍNA s.m.și f. (Pop. și; în glumă; termen nerecomandabil)
 Poreclă pentru țigani și țigance. Cf. h a r a m i n ă . Cum era de supărat... legă pe țigan..., iară fata lăcrămă și mulțumi lui Dumnezeu, că a scăpat-o de slujenia pământului, de harapina. ISPIRESCU, L.204. O fată de țigan veni să ia apă din fântână, dar când văzu chipul care strălucea în apă, crezu că e al ei și, spărgând ulciorul, se întoarse fuga la mamă-sa, "Nu mă mai duc la apă", zise ea, o frumusețe , așa ca a mea, nu aduce apă !" -"Du-te la apă, arapine, ce tot spui astfel de fleacuri !" îi zise mă-sa. id.ib.361. /Pl. pine. / Și: harapínă s.m.și f. 7

Din sârb. arapina, harapina, augmentativul lui arap.

ARÁPNIC s.n. v. harapnic.

ARAPOAICA s.f. Femeie de culoare neagră (ca în Arabia). ~~asta~~
Asta-i cu obraz negru...: trebuie să fie vreo arăpoaică. ALECSANDRI, T.1117. Arăpoaica spuse vizitiului unde să meargă. ISPIRESCU, L.398.
 / (Cu funcțiune a d j e c t i v a l ă) Găină arăpoaică = un fel de găină cu oasele, carnea și creasta vinete. /Bolnavului de tuse măgărească /i se dă... de bea, amestecat cu lapte... sânge... de la găini arăpoaice. ȘEZ.IV.30. /Pl.-paice. / Și: hărăpoaică s.f. 7

- Derivat dela arap cu suf.-oaică.

ARAR s.m. și n. 1. Un fel de țol gros și rar, țesut din păr de capră, din care se fac(e) traiste pentru cai sau [cu care] se acoper(e) căruțe ordinare (COSTINESCU); țesătură de păr, cu care se fac corturi și se acoper căruțe; coperiș de căruțe sau care, făcut din asemenea țesătură. LM. / Pânză de pe mort. ALRM. I/II h.415).

2. Sac mare de pânză groasă. Un pașă... adunase saci, arari, plini cu ștreanguri și cureale și lanțuri să lege robii. DIONISIE, C., ap. HEM. 1463. Trimet un sac cu făină de Arad... 117 litri făină, 1 sac și hararu. (Timișoara, a. 1819). IORGA, S. D. XII 176. Intr'un harar l-a băgat, Hararul la gur'a legat, Tumba'n Dunăre l'a dat. REV. CRIT. III, 27. Bate Turcii de-i omoară și mi-i bagă prin harale (=saci) De mi-i dă pe Olt la vale. TEODORESCU, P. P. 612. / (Brașiv) Un sac mare de lână; cantitatea de lână dintr'un arar. I. PANȚU.

[Pl.-rari și -rale. / Si : harár (cu disimularea lui r în l) har/ál s.m. și n. / (învechit și dial.) aráriu, haráriu s.m. și n (CANTEMIR, ap. TDRG); (l) arári, urári, orár, urár s.n. (pl.-e) (ALRM. I/II h.415). =7

- Din turc. harar "rapatelle, sac de voyage de rapatelle grand sac de crin de cheval" (și sârb. arar, harar "sac de poil de chèvre"). CIHAC, II, 585.

ARAR adv. (în opoziție cu a d e s, a d e s e (a), a d e s e o r i) Rar, rareori. A rarul = raro. ANON. CAR. Câte-odată, prea arare. A târziu când arde lampa, Inima din loc îmi sare, Când aud că sună cleampa. EMINESCU, P. 5. Arar se află pe tron mărinimia. MACEDONSKI, O. I 248. Arar se vede fire de om, trecând prin sat. DELAVRANCEA, S. 5. Arar un zâmbet piezis ne luneci. TOMA, C. V, 253.

Cu ochelari pe nas și slovenind arar, Se bucură bătrânul. BENIUC, V.101. Fumau și pronunțau arar un cuvânt. JAR, E.212. Afară răsu-
na arareori câte o... salvă. DUMITRIU, B.F.125. Slovenind arar, Se
bucură bătrânul. BENIUC, V.101. Și nu mai era nici mișcare, nici
sunet: clipocitul arare al vâslelor. V.ROM.1950, nr.11. Nuelușă de
cătină? Arar voinic o răjghină? (Vița). GOROVEI, C.395. / (Cu
funcțiune a d j e c t i v a l ă) Rar, încet, demol. Pași arari.
C.PETRESCU, ap.L.R.A.154. Moțăia, însă degetele pișcau, arare, stru-
nele. PAS, L.I 33. / C o m p u s : arareori. (Cu acelaș înțeles)
Cum că tuturor iaste rânduit odată a muri, însine vedem, nu odată
au a-rare-ori, nu departe și la streini, ci a-dease-ori și în rude-
niile noastre. S.CLAIN, ap.HEM.1463. Arare ori se poate tămădui. CA-
LENDARIU (1814) 173 /16. Din când în când, dar foarte a-rare-ori,
Miron scotea din șerpar un flueraș. SLAVICI, ap.HEM.1463. Să nu ne
mai întâlnim, Numai Sâmbăta o dată, Dumineca ziua toată, Alte zile-
arare-ori : Intr'una de nouă ori. JARNIK-BRSEANU, D.62. Dearare.
Tu cântai, și'n depărtare Eu priveam răsând pe lunci - O, m'am cu-
mintit de-atunci, Râd așa de-a-rare ! COȘBUC, F.124. / Și: arare adv;
(neobișnuit, articulat) a-rarul .ANON.CAR. 7

- Compus din a (2) + rar s.rare (plur.fem.de la
rar) + ori (plur.de la ară). După omisiunea lui ori, rămâne forma:
a-rare).

ARĂRE adv. v. arar².
=====

ARĂRI s.m. v. arar¹.
=====

ARARI vb.IV. v. rări.
=====

ARARIEI s.m. (Bot.) (Cynoglossum officinale). Plantă ierboa-
să din familia boraginaceelor. cu frunze verzi-albicioase și flori

roşii-închise, mai rar albe; creşte prin locuri necultivate, pe co-
line uscate şi, în deosebi, pe pământ calcaros; se mai numeşte şi
arăt el, limba-câinelui, pleşcăită-
roşă şi (Bucov.) poamele-mâţei. PANTU. PL2. /Pl.
-eli. /

ARARIT s.n. (În vechiul sistem economic de exploatare a
muncii ţărăneşti) "Dare impusă de proprietar asupra bucatelor ara-
te". POLIZU.

- Derivat dela ara cu suf.-ărit.
=====

ARARIȚA s.f. v. rariță.
=====

ARASCA s.f. (Regional) Lânică. COMAN, GL.

ARASNA adv. v. rasna.
=====

ARASTA s.f. 1. Piață într-un (mic) oraş. Com.S.POPESCU,
(Mizil.)

2. (La Tîrgovişte) Numele unei uliți strîmte din gura
oborului cu prăvălii vechi, poate vechea piață a oraşului.

/Pl.-stale. /

- Din turc. ârastê.
=====

ARASTOS adv. (Bihor., în expresiile) A zice (cuiva) arăs-
tos = a-i spune adio, a-şi lua rămas bun. Bade meu, drag şi drumos
Nu ți-aş zice arăstos, Dar părinții rău mă bat, Că de tine să mă
las! REV.CRIT.IV 337. A-şi lua arăstos = a-şi lua nădejdea, a
pierde toată speranța. id.

ARASTUI vb.IV. (Regional) A vesti în biserică cununia a doi tineri. Com. CORBU (Zagra-Năsăud). Prez.ind. arăstuesc. 7

- Din ung. ereszteni " a elibera, a da drumul, a da voie" (adecă să să căsătorească).

ARASTUIRE s.f. (Regional) Acțiunea de a arăstui, de a vesti în biserică cununia cuiva. Arăstuirea o face popa. Com.CORBU, (Zagra-Năsăud). Pl.-iri. 7

- Abstract verbal al lui arăstui.

ARĂT s.n. l. Lucrarea pământului cu plugul. Cînd venea primăvara..., ieșeau oamenii la arat. C.NEGRUZZI, I 246. Dar lumina amurgește și plugarii cătră sat, Hăulind pe lîngă juguri, se întorc de la arat. ALECSANDRI, P.II 42. Mare este bucuria Românilui, cînd sosește timpul aratului ! MARIAN, SE.I 23. Să m'apuc iar de lopată și de sapa blăstemată, De coarnele plugului, De aratul grăului. TEODORESCU, P.P.291. Pe aici /în Făgăraș / aratul întăiu se numește "ogor"; aratul aldoilea "întors", pe alocuri "chiruit"; aratul al treilea "de sămănat". HEM.1464. / (De cele mai multe ori în opoziție cu c ă r a t) Timpul cînd se fac arăturile. Să te bată, bată, Nouă boale dintr-odată..., Din arat, până'n cărat, Din culesul cănepii până'n ruptul cămeșii ! IARNÍK-BĂRSEANU, D.265. / (Rar) Locul pe care s'a arat, "arătură" (39). Rojmalin de p'arătură, Dulce-ai fost, bade, la gură ; Rojmalin de pe arat, Dulce-ai fost la sărutat. HEM.1464.

2.(Obicei popular, în ajunul sau în ziua anului nou) Plug, plugușor. Umblă în această seară / a Sf.Vasile / cu colindatul mai mult numai săracii și băieții cei mici, pe cînd toți ceilalți umblă rebregulă cu "aratul". MARIAN, SE.I,10.

Pl.+arături. 7

- Abstract verbal al lui ara.

ARĂȚ, -Ă ^v adj. Care este sau a fost arat; lucrat cu plugul. Mi-au dat un bou și... un pământ arat și sămănat, drept un galbăn. MSS. (a.1612). ap.HEM.1463. De n'oiu ara, îmi rămâne pământul nearat și nesămănat. MARIAN, SE.II 147. Să-ți cârpești viața, măi frate, Tot cu lemne'ncrucigate, Tot cu fiare'ncovăiate, Pe răzoarele arate ! TEODORESCU, P.P.291. E x p r. (Cu sens activ) Umblă nearat, nesămănat = fără niciun rdst. PAMFILE, J.II.

=====

- Participiul lui ara cu valoare de adjectiv.

=====

^{v /} ARATA vb.I. I. T r a n s. l. A pune cuiwa (ceva) înaintea ochilor, a înfățișa, a face să fie văzut. Mi-a arătat eri un răvaș de la dânsa. C.NEGRUZZI, I 65. Pre Bujor mi-l duc pin țară, De-l arată ca pe-o fiară. ALECSANDRI, P.P.157. "Am cinci copii". -"Arată-mi-i". /Oamenii / îi arătau biletele, întinzându-i-le sub nas. DUMITRIU, B.F. 7. Flăcăul... îl trase de mânecă... arătându-i ziarul. id.ib.8. Oamenii /î / și arătau /grămezile de porumb nedijmuit / și blestemau. id.ib.28. Îi veni o clipă ideea s'o cheme pe bucătăreasă, să-i arate focul. id.ib.47. / (Adesea în opoziție cu a a s c u n d e , la propriu și figurat) A descoperi, a da pe față, a mărturisi. Arată-mi credința ta din lucrurile tale și eu voi arăta ție din lucrurile mele credința mea. COD.VOR. 120/8. Să arătăm păcatele noastre. CORESI, E.10/26. Faptele ceale bune / cât le ascunde svenția-sa. dumnezău mai mult le arăta. VARLAAM, C.II 311. Te slăvesc, o, zi măreață, pentru patria-mi iubită. Tu ce-arăți ochilor noștri omenirea desrobită ! ALECSANDRI, P.I 200. E x p r. A-și arăta arama (v. a r a m ă). A-și arăta colții (v. c o l ț). /
===== (Invechit) A-și arăta obrazii = a-și cere souze, cf. o b r a z .
===== Se mâniară și ei tare, și văzând și pe Cantimirești că au ieșit

de la închisoare, le-au intrat și lor oarece grijă de dînșii și își arătară obrajii, de făcură pace cu taină, să nu știe Duca-vodă. NECULCE, LETe II 297/29. / A revela. Oglinda, când ți-ar arăta întreagă frumusețea ta, Atunci și tu cu mine Te-ai închina la tine. A.VĂCĂRESCU, ap. GCR. II 150. E x p r. (Invechit)
A arăta cuvânt = a face cunoscut, a arăta rațiunea a ceva. fi
îndreptă spre ținutul Sucevii, arătându-le cuvânt să se ferească de margine pentru neprietenul lor. Moscul. N.CSSTIN, ap.HEM.1554.
/ A înfățișa. / Ūlițele / Iașilor... arată o varietate drăgălașă. C.NEGRUZZI, I 70. / A face arătare (v.c.), a denunța, a reclama. Nu mă arata. DDRF. E x p r. (Invechit) A arăta pricină = a băga vină, a învinui. Tot la închisoare l-au ținut, arătându-i pricină că el au învățat pre Turcii Balgii de-l pârâscu la Poartă. NECULCE, ap.HEM.1554.

2. A indica, a face semn spre cineva sau ceva. Au început a cere bani; iar boierii arăta pe Domnul. E.KOGALNICEANU, LET.III, 204. își mișcă puțin mâna și arată la nora cea mare și la păretele despre răsărit. CREANGĂ, P.15. Abramovici privi nedumeri. Intrebă : -Unde ? Sublocotenentul nu răspunse. Ii arată din cap, înainte. SAHIA, N.88. El, când merge cu cocia, M'arată cu pălăria. RETEGANUL, TR.82. După ce frângi carul, mulți se găsesc să-ți arate drumul bun. ZANNE, P.V 126. / (Despre ceasornic) Ceasornicul arăta patru. C.NEGRUZZI, I 53. / F i g. A te face să bănuiești sau să crezi ceva, după înfățișare. / Pe iapa aceea / trupul ei lungăreț o arăta că e fugăriță. id.ib. I 42. / A face semn spre cineva cu scop de batjocură. Ceta ce-și va râde de altul, arătând muteaște, acela să va certa. PRAV.MOLD.122.2. / (Invechit) A viza, a privi. Va fi acea mărturie, să (=așa, încât să îl / arate numai singur pre dîns. ib. 1832 . E x p r . A arăta pe cineva (cu degetul) = a-l semnala disprețului sau batjocurii publice. În alți ani... te arăta lumea cu degetul. DUMITRIU, B.F.29. Dacă vei duce viața aceasta mai departe, au să te arate cu degetul și copiii. / Să nu iei fată bogată, Că te mustră și te-arată / lumea / : Toată

ziua sede'n prag, Cu figul băgat în ac, Seara nu-i cusut de leac.
DOINE, 149/4. / A arăta cuiva ușa = a-l da afară.
=====

3. F i g . A lăsa să se vadă, a da la iveală, a manifesta a vădi, a denota, a documenta, a dovedi, a da dovadă de... (Construit cu complementul în acuzativ) Arătat-au dumnezeu greu bănat asupra creștinilor. NECULCE, LET.II 488/23. Și, ce au'rătat ni i-au plătitu dumnealui de la un ban până la o mie (a.1751), IORGA, S.D. XII 60. Vitejia lui nu era unde arăta. BELDIMAN, N.P.II 178/4. Nu înceta de a arăta către mine neamăta ta bunătate ! MARCOVICI, D. 5/14. Arătându-i cele mai adânci și mai fragete primiri... GORJAN, I 4/6. Sobitoacele sălbatice arată mai multă mulțămire către făcătorul lor de bine /decât omul_7. DRĂGHICI, R.103/5. Este el, cum îl arată sabia lui și armura, Cavaleră de ai credinței...? ALEXANDRESCU, M.14. În împrejurareacasta, au arătat înțelepciune Iosif Rafailă, meșterul, și Neonil Roșca. SADOVEANU, P.M.10. Oridecâte ori mă jigniți... mi se imputinează nouă zile din viață. Așa îmi arată semn și cărțile. id.F.N.8. Am privit ceasornicul; lăbuțele de gânganie*** arătau ora două jumătate. id.ib.57. (Frânarul) râdea, arătându-și dinții. DUMITRIU, B.F.8. Rizea râdea, arătându-și și măselele. id.ib. 25. Nevastă-sa își arată capul ca o stafie, în colțul ușii. id.ib. 30. Soba mare... respingea lumina prin întreaga sa suprafață aspră.. pe alocuri cojită și arătând lutul dedesubt. ib.id.36. Tineretul ne-a arătat și ne arată... un exemplu al unei... atitudini noi față de muncă. GHEORGHIU_DEJ, R.P.,29. A-și arăta părerea. PONTBRIANT. Această haină arată bine.talia. ib. / (Construit cu o propoziție secundară) Fu voi arăta ție, că tot omul ce se mânia spre fratele său, vinovat iaste judecăției. MELETIE (a.1644), ap.GCR.I,113/10. Ce va... fi cu el, vremea va arăta. NECULCE, LET.II, 317/11. Fața lui roșie, ca morcovul,... arată,că pentru el viața n-avusese zile negre. C.NEGRUZZI, I.58. S'o'ncerca s'arate că n'ai fost vre'un lucru mare. EMINESCU, P.226. Niște cearcăne vinete pe sub ochi arătau că plânsese. DUMI-

TRIU, B.F.48. Tatăca Leona... arăta totdeauna că disprețuește
mâncarea. SADOVEANU, N.F.23. Mă trudeam cu el arătându-i cum să
rostească vorbele cele sucite străine. id.ib.36. Mersul evenimen-
telor arată partidelor muncitorești că... planurile imperialiști-
lor sunt sortite eșecului. GHEORGHIU-DEJ, R.P.10. / A arăta cum
merge pricina. PONTBRIANT. / Construit cu acuzativ dublu) A do-
vedi, a înfățișa, a face să pară. Cantacuzino blestemele procu-
rorului celui mincinos, basne le-au arătat cu sila cuvântului.
 BIBLIA(1688) pr.7/11. Prima parte a operei sale... îl arată ca pe
un strălucit continuator al lui Dobrogeanu-Gherea. WITNER, CR.18.
Vinul, pe cel bun, Lesne l-arată nebun. ZANNE,P.IV 183. / (In
 amenințări) "Măi, michiduță, da cu mine ți-ai găsit că poți tu
să te întreci din fugă ?" - D'apoi cu cine ?" - "Vină încoace,
să-ți arăt eu cu cine!" ZREANGĂ, P.51. / (Eliptic) Dacă ți-e vor-
ba așa... ți-oiu arăta eu ! C.NEGRUZZI, I,91. / (инвази́и, жу́рих
Migelule! Am să-ți arăt eu ție ! DUMITRIU, B.F.117. - Lasă că-i
arăt eu lui, striga Bucșan, bătându-se cu pumnul în piept. SADO-
 VEANU, N.F.150. / (Invechit, Jur.) A proba, a dovedi. Boacetele
mucierii... nu vor putea arăta vrăjmășia bărbatului. PRAV.MOLD.84,
 l. Otrăvitul iaste un lucru foarte cu nevoie să-l arate neștine.
 ib.58.l. / A demasca. Mearseră la dins acei eretici..., de vrea
să-l scoate den credința dereaptă la eres... ; el vru să le arate
menciunile. MOXA, ap.HEM.1550. Bucură-te, că pre filosofi, ne-
măestri i-arătaș/i /. DOSOFTEIU, ib.1550. / a prevesti. /Anul a-
cesta / arată mult rod în grâu. CALENDARIU (1814) 68/20. E x p r.
 (Invechit) A arăta dar = a recomanda pe cineva cu daruri. La cei
ce-l slujia bine, arăta dar. NECULCE, LET.II 326/34.

4. A înfățișa prin cuvinte, a expune (în sens propriu și
în sens figurat). /Letopisetul. / l-au scris din începutul lumii,
arătând cine au trăit pre acest pământ. NECULCE, LET.II,195/15. În
sumă sânt stihuri carele arată mai pre scurt lucrurile ce sânt
scrise într'acel cap. N.TESTAMENT (.a1648), ap.GCR. I,126/7. Mi-

sia istoriei este a ne arăta... această transformăție. BALCESCU, M.V.3. / (Complinit uneori prin "graiu"(glas). Ceea ce vom cunoaște... să arătăm... prin viu glas (a.1817). URICARIUL, IV, 342/11. / (Simplificat) A spune. Arată unii, că ar fi luat în urmă în căsătorie și pe fiica lui Ioan Cantacuzino. E.VĂCĂRESCUL, IST.251. Eu sânt gata a vă arăta cine erau acei ce se aflau pătîmind. DRĂGHICI, R. 26/30. Fata împăratului arăta dorința ce are, de a se odihni de osteneala drumului ce făcuse. ISPIRESCU, L.19. Esti, mândruțo, până'n prag și-mi arată cin'ți-e drag. IARNÍK-BĂRSEANU, D.123. Am ibovnic logofăt, Pe nume să vi-l arăt : Numele lui- Trandafir. TEODORESCU, P.P.325. Spune-mi cu cine te'nsotești, ca să-ți arăt ~~zina~~ (spun) cine ești. ZANNE, P.IV 210. / A explica. O rugă... să-i arate chipul de besearică cum se face besearica, că nu știa. DOSOFTEIU, V.S.90p. / A cita. Acum voi avea cinste a arăta că limba noastră, pre care toți socot că o știu, dar nime nu o știe cum se cade, nu este fără gramatică... Două pilde voi arăta. C.NEGRUZZI, I,5. / A exprima prin cuvinte. Nu putem arăta câtă grijă avea Domnul. E.KOGĂLNICEANU, LET.III 196/38. Cuvântul, întâiu să-l cioplești, apoi să-l arăți. ZANNE, P.II 530. / A susține. Moanet a adeverit la oamenii casei sale, că are întâlnire cu arhanghelul Gavriil în vremile ce arăta că este cuprins de vedenii. E.VĂCĂRESCUL, IST. 247. / A face pe cineva să înțeleagă. I arată toți că este nelegiuire a face atâte morți. BELDIMAN, ap.TDRG. / A învăța. Ispita necontentit ne arată A strânge... mai tare acea dragoste'nchegată. KONAKI, P.295.

5. (Invechit, în textele vechi) A face pe cineva (să fie) ceva, a-l pune ceva, a-l institui ceva. Pre mine domnul lui Israil... m'au arătat împărat lumii. BIBLIA (1688), ap.HEM.1551. Nu mă arăta fără de fiu ! MINEIUL (1776), 100.

6. I n t r a n s. A avea înfățișarea de..., a se prezenta, (dial.) a căuta. Glumești ? Tu bolnav ? Arăți tare și voinic, ca un urs ! I.NEGRUZZI, I,101. Ce scrisoare ții tu în mână, Mario ?

și cum arăți tu ? Ce ți-e ? EMINESCU, N.76. Pe semne că și strai-
le acestea pocite fac să arăți așa de sfrijit și închirchit ! CREAN-
 GĂ, P.148. Mult se mai mira baba, nu numai de hărnicia fetei, dar
mai cu seamă cum de arăta ea așa de bine, pe lângă atâta muncă și
zbuciumare ! SBIERA, P.213. Sub..."forfecar" se înțelege un fel
de insectă, însă ce fel și cum arată, până acuma n'am putut afla.
 MARIAN, SE.II 1, cf. id., V 231. Pădurile își pierdeau deosebirea
și arătau deopotrivă. GALACTION, O.I 208. Bătrânele, culcate între
draghini, arătau ca niște moaște, scofâlcite. CAMILAR, T.142. Sub
luna albă, ceata lor arăta ca o procesiune de strigoi... ib.ib.
Altădată când cădeau ploile... ogorul nu arăta ca o spinare cră-
pată de măgar. PAS, L.I 9. Așa cum se înfățișa acum... Iani ară-
ta ca un țaran. id.ib.99. A întrebat... pentru ce arată așa
atât de zdrențuroși, de slabi și întunecați. id.ib.119. Astfel ara-
tă în adevărata ei lumină linia politică a lagărului imperialist.
 GHEORGHIU, DEJ, R.P.8./ E x p r. A arăta ca dfacul = a se înfățișa,
prost, a fi slab, ogârjit. urât. / A părea. Oastea moschicească
arăta peste seamă de multă. NECULCE, ap.TDRG. Dedi cu fredelu o
bortă p'intr'un păreti di raclă, în dreptul soarelui; și pusără
năsăp în raclă, di curge/e / pi bortă, și arăta ca o funie di nă-
săp. MSS. (a.1784). ap.GCR.II 136/29. / Ca sănu arate calici, au
să umble gulerati? PAS, L.I 45. / (Invechit) A părea, a semăna cu...
Tată-mieu arăta că-i Simion. DOSOFTEIU, V.S.154,2. / (Invechit)
A se dovedi. Arătase la fire mai aspru decât cum era cu domnia
d'intâi. NECULCE, LET.II 218/11. E x p r. Nu prea arăți = nu
prea pari om de ispravă ! PAMFILE, J.II.

II. R e f l. l. A ieși la iveală, a se ivi. Luna aci s'arată,
aci iar se ascunde. Abia câte odată'ntunerecul pătrunde. ALEXANDRES-
 CU, M.112. În urma războiului, mulți voinici se arată ! C.NEGRUZZI,
 I.250. În zarea depărtată un negru punct s'arată. ALEANDRI, P.III

ALECSANDRI, P.III 26. Se scutură florile și roadele se arată. ISPIRESCU, L.72. Ghirlânzi se lasă-alene De pe balcon... Și nimeni nu se arată La'ntunecatele ferestre. DENSUȘIANU, L.A,15. S'arăt-au corăbii în zare. ISANOS, T.L.75. Nimeni n'avea să se arate de nicăieri. DUMITRIU, B.F.15. Atuncea s'a arătat și tătaca Leona. SADOVEANU, N.F.42. Fiecare iaz își are împăratul lui. Omului rău și fără credință nu i se arată niciodată. id.ib.49. La vremea gustărilor, Orășanu se arăta și el. PAS, L.I 42. Prin /strunga de lumină / se arătase călare Chivără Roșie. BENIUC, V.158. Floarea minunată nu se mai arată. id.ib.24. Bogatului i se arată multe rude. ZANNE, P.V.90. / F i g. Acum, întâiași dată vedem idea de unitate arătându-se. BALCESCU, M.V.8. Dar orice faptă cât ar fi de bună... n'o mai înțeleg dacă se arată așa ca la Mii : cu foame de avere. PREDA, I.113. / Efectele acestei deplasări nu vor întârzia să se arate în activitatea sa de critic literară. VITNER, CR.21. / A se da de dol, a se descoperi, a se dovedi. Prea v'ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei, C a să nu s'arate-odată ce sânteti : niște mișei ! EMINESCU, P.249. Cântărețul când tușește, neștiința lui s'arată. ZANNE, P.UV 295. / A se stârni, a veni. Pre multe locuri vor fi betesuguri și se va arăta ciurma. CALENDARIU (1814), 69. / A se înfățișa, M'oiu arăta-mă'n sfânta ta față. DOSOFTEIU, PS.48. Altă-dată, abia mă arătam înaintea vrăjmasului, și... ISPIRESCU, L.13. / A se prezenta, a fi de față. Doritorii de a lua în arendă aceste moșii... să se arăte aice, în Iași (a.1813). URICARIUL, XI 321 18.

2. A se ivi pe neașteptate sau în mod miraculos, a apărea. / Isus către Saul: / Spre aceasta arăta-iu-ți me, cum se te facu slugă și martoru celor ce vădzuși și celor ce-ți voiu ici ție COD.VOR. 77/8. I s'au arătat Maica Precista în vis și-i-au zis să meargă. NECULCE, LET.II 202/3. Intr'acest an, nepovestită minune s'au arătat în mănăstirea din gios de cetatea Hotinului. MUSTE, ap.HEM.1552. Fața ta, iubită, mi s'arăta oriunde. ALECSANDRI, P.I 129. În negrul zid s'arată Venia, ca'n somn lunatic... ea. EMINESCU, P.208. O, arată-mi-te iară'n haina lungă de mătășă ! id.ib.

251. Nănaşul nostru şi prietenul mătăle, cumătrul lup, se şi arată în prag. CREANGĂ, P.27. Iată, că cei patruzeci de sfinţi i se arată şi lui. MARIAN, SE.II 147.

3. (Construit cu o propoziţie introdusă prin c ă sau cu un substantiv sau adjectiv predicativ) A se da pe faţă, a-şi da la iveală o însuşire sau o calitate, a se manifesta; a se vădi, a se afirma, a se dovedi. Den tinereate te-ai arătat luminat. BIBLIA (1688) ~~xxxxxx~~ pr. 7/46. La unele se arăta prea harnic. NECULCE, LET. II 412/2. Socotia, că va birui dragostea ta, dar batjocură s'au arătat cu meştesugurile sale. MINEIUL (1776), 86² 1. Făcu întâi stăpânirea, apoi s'a arătat fără războiu. E.VĂCĂRESCUL, IST, 251/8. S'au arătat gata a ne sluji. DRĂGHICI, R.8/25. M'am arătat cumplit, rău, vărsând sângele multora. C.NEGRUZZI, I 149. Sfânta Miercuri auzind acestea, s'a arătat cu mare părere de rău. CREANGĂ, P.91. Umblă el să facă gălăgbe, să se arate că e bărbat. ISPIRESCU, U.16. Meş Spănu, ca întotdeauna, se arăta nepăsător. cătră toţi. SADOVEANU, N.F.101. Lovinescu se arată în dezacord cu ideologia critică maioreşciană. VITNER, CR. 44. Ne-voind să se arăte că ştie zice din fluer, i-au zis că el nu-i zicaş, şi că doară numai de urit se încearcă din când în când a şuera. SBIERA, P.10. A se arăta fricos. PONTBRIANT. / F i g. Supt orice chip te vei arăta, o, an necunoscut. MARCOVICI, D.2/10. Limba, şi dulce şi amară se arată. ZANNE, P.II 223. / A se purta. Iar el cu această multămită s'au arătat spre facerea de binele lui. MUSTE, LET.III, 38/18. El, fiind om drept, s'a arătat cu slujbe credincioase cătră Aladin. E. VĂCĂRESCUL, IST.250. Părinţii pot desmoşteni pe copiii lor / dacă se vor arăta asupra lor cu silnicie. PRAWILA (1814) 150. / A deveni, a se face, a fi. Moamet stătu în lume om foarte minunat, căci s'arăta, din slugă, proorec şi împărat. E.VĂCĂRESCUL, IST.248. Cei cu ochi, a călăuză la cei fără de ochi pururea să se arate. ZANNE, P.II 335.

4. A se înfățișa sub un aspect neadevărat sau ipocrit, a poza, a se da drept... După ce au venit Grigori vodă în Iași, se arăta vesel cătră toți boierii cu dragoste ;numai, i se cunoștea fața că-i părea rău. NECULCE, LET.II 424/12. Un minciunos, Mustafa, ... se arăta pe sineși a fi Mustafa, fiul lui... Baiazid. E. VĂCĂRESCUL, IST. 256. Nu te arăta dascăl, până a nu fi ucenic. ZANNE, P.V 253. / A părea (fără a fi de fapt așa), a avea aparența, a avea aerul, a semăna cu... Ei se arăta și buni și direpți. VARLAAM, C.343,1. / Lui Numa / ii pare că cunoaște glasul acela, care se arăta murind. BELDIMAN, N.P.190/1. El era june și fața se arăta palidă și suferitoare. I.NEGRUZZI, III 436. Poartă condeiu la ureche, ca să se arătă procopsit. ZANNE, P.V.200. Ca o fată mare se arată. idem. P.II 132. / A fi perspective (pentru). Câștig s'arată bun, dar nu iese capul banilor = folosul nu e ~~mare~~ tocmai însemnat ib.II 153. E x p r. După cum se arată = în aparență, cum pare (a fi). PONTBRIANT.

5. I m p e r s . (În expresiile) A i se arăta cuiva : a) a i se părea. I s'au arătat, de băzu, că se... cutremură casa. DOSOFTEIU, V.S.412. b) a-i merge bine, a-i reuși, a avea noroc. Mi se arată bine (sau rău) = lucrul îmi reușește. LB. Sâmbăta poate așa lucra, Dacă mi s'ar arăta, Odată am și lucrat. Dar nu mi s'a arătat; M'a lovit o boală' n cap. MARIAN, SA.154, cf. HODOȘ, P.P.200. / c) (Cu sau fără negație) a-i merge rău. (Mai ales în superstiții) Vinerea... femeile se abțin de la multe lucruri...căci cred că lucrând... "li s'arată", adecă femeia care lucră pățește ceva: o cuprinde vr'o boală, îi coace vr'un deget, i s'aruncă a-buba etc. HEM. 1555. Și dacă ... se înfruptă în vreuna din aceste zile, atunci spun ~~și~~ ei că nu li se arată, că le merge rău. MARIAN, SE.I 100.

[Prez.ind. arăt și (bar) arăt. / Și : (Mold.) arată.]

ARATACIOS, -OASA adj. (Rar) Arătos; arătătos. / (Ironic)

Care vrea să pară sau care se crede arătos (fără să fie). /Pronunt.
-tă-cios, -tă-cioá-să. /

- Derivat dela arăta cu suf.-cios.

=====

ARATANIE

ARATANIE s.f. Monstru, ființă care nu seamănă a om, arătare.
 (II), arăbătură(II 2), pocitanie. Baba krmă hrăni șarpele... și
 griji de el ca de pruncul ei... Mai bine i-ar fi venit la socotea-
 lă și babei un băiețaș sprinten și oblu ca un fir de brad, decât
 arătania cea de șarpe, rece ca sloțul de gheață. MERA, L.B.6.

/Pl.-tani./

- Derivat dela arăta cu suf.-anie.

=====

ARATARE s.f. I. l. Dare pe față, manifestare. Astăzi iaste
 începătura mântuirii noastre și arătarea tainii cei din veac. CA-
 LENDARIU (1814), 22/8. / Revelație. Ti-ai făcut gândul încăpătoriu
 arătărilor celor curate. MINEIUL (1776), 20¹l. / Indicație, îndru-
 mare. Voiu... prepune această îndreptare de lege dăpre limba elli-
 nească..., nu doară de în nevrednicia prostimei meale..., ce cu
 toată mintea, înțeleptia, arătarea, spunerea și îndreptarea a cuvio-
 sului întru ieromonah/i / Chir Ignatie Petriti. ÎNDREPTAREA LEGII,
 (a.1652), ap.GCR.I,157/7. / Declarație, expunere, spuse. Moamet...
 după arătarea unor istornici, s'a născut la 560. E.VĂCĂRESCUL, IST.
 247/2. Prin anafora veți face nouă înștiințare, cu pre larg arătare
 (a.1813). URICARIUL, I 20L. / Denunțare. Neaam incredințat.. că ară-
 tările lor sînt minciuni (a.1793). ib. XVI 330. / Plângere, reclama-
 ție. Când se va ivi vreo arătare sau reclamație, că... unul dintr'
 însii au călcat regula, unul ca acela să se pedepsească (a.1826).
 URICARIUL, I 170. Veți înțelegi din jalobă arătarea și cerirea ce
 fac jăluitoarii (a.1819). ib.203. E x p r . A face arătare = a recla-
 ma. Am făcut arătările necesare. SBIERA? F.S.282. / Dovadă, probă.

Cei bătrâni primesc cu mulțumire arătările de supunere, ce le aduc
cei tineri. ISPIRESCU, U.27. (Mai de mult, termen juridic). Trebue
altă arătare mai bună... cum acele lucruri au fost stând tot acoloa.
 PRAV. MOLD.341. / (Învechit, în legătură cu chip) Exemplu, pildă,
A lui viață... pusu-o-au ahip și arătare vieței celor bunilor ce
ascultă pre el. CORESI, ap.HEM.1559. / (Probabil după germ. Schau-
 spiel, Vorstellung; învechit) Reprezentație teatrală. Duminecă va
fi o mare arătare, au pantomima italienească. AFIS (a-1826), ap.
 IORGA, CH.I 189.

2. (Construit cu l a în l o c. a d v.) La arătare =
 prefață, la lumina zilei, în public, în mod fățiș, în fața tuturor.
Domnul la arătare (a i a v e a CORESI, PS.) v e d e r a t DOSOF-
TEIU ,PS) veni-va. ARSENIE DIN BISERICANI, ap.HEM.1561. Faptele
lui Dumnezeu la arătare să le mărturisești. NECULCE, LETCII 342/16.
 / (Uneori în opoziție cu în t r' a s c u n s, î n t a i n ă)
Cela ce vede într'ascuns, acela va da ție la arătare. N.TESTAMENT
 (1648), ap.HEM.1560; / (Învechit) Pe față, de ochii lumii. La arătare
ținea păgânește, iară într'ascuns era creștin. VARLAAM, C.II 582.
 / În văzul oamenilor, cu scopul de a fi văzut, ostentativ. Să nu fa-
cep milostenie la arătare. id.ib.74. / (Hur.) În mod evident, con-
 wingător. Bărbatul trebue să vădeaască foarte la arătare preacurvia
ei. PRAV.MOLD.752. / După impresia superficială. Am luat-o pe o că-
rare chinuită, spre târla,-colea, la arătare, dar destul de departe
la înșercare. GALACTION, O.I 63. / În apropiere. Să nu cați la băț
prea tare... Că el ții-i la arătare, Tot pentru neascultare. MARIAN,
 NU.591. E x p r. A veni la arătare = a ieși la iveală (lumină) LB.
 A pune la arătare = a aduce la lumină, a pune ceva în lumina adevă-
 rată. ib. A scoate la arătare = a dovedi. Cine va putea să
scoată la arătare creștinătatea lui ? ANTIM, P.194. / (Construit cu
 d e în l o c a d v.) De arătare = în fața tuturor, ca să vadă și
 să tragă învățatură toți, drept exemplu, pildă, model. Să-i cază
mâna cea dereaptă, de-arătare... tuturor ! DOSOFTEIU,
 V.S.48. / Fost-ai, mândre, ca un doamnă. Și pe urmă ca o cioară,

Fost-ai, mândro, de-arătare, și pe urmă de mirare. HODOS, P.P.197.

II. Apariție, vedenie, nălucă, năvălire, fantomă (v. a r ă t a II). Diavolul... spăria... oamenii cu arătări ce făcea prin văzduh. VARLAAM, C.264₁, cf. 90₁. Din vedenie și din arătare dumnedzăiască, mearse la Tarigrad. DOSOFTEIU, V.S.112₂. Ticălosul rob... au increment de frică, socotindu-l de o arătare. DRAGHICI, R.167/24. Păstorii... zăresc din depărtare ivindu-se pe munte o naltă arătare. ALECSANDRI, P.III 298. Feste întinderile de la hotarul vederilor jucau valurile apei-mortilor, această fermecătoare și amăgitoare arătare. SANDU-ALDEA, U.P.57. Copacii par vii, Urișe-arătări, Amenințătoare stafii. TOMA, C.V.277, cf.321.-Câți soldați suntem în plutonul acela ? întrebă deodată Abramovici, ca speriat de o arătare neașteptată. SAHIA, N.88, cf. CIAUȘANU, R.SCUT.85. Nu se mișcă, să nu sperie arătarea cea gingașă. CAZIMIR, GR.80. Au ți-pat ca la apropierea unei arătări. G.M.ZAMFIRESCU, SF.N.36. În tot satul nu se vorbește decât despre arătarea "Necuratului" care dă târcoale infirmeriei. ULIERU, C.3. [Caută] să abată privirea și firul gândurilor domnitorului dela miile și miile de arătări de pe marginea drumului. PAS, L.I 119. / (Invechit, după gr. =aparitie) Arătarea domnului = bobotează. În ziua arătării domnului nostru... Ghenarie 6. MAG.IST.V 192/22. / Chip, înfățișare, aspect. Deac'au vădzut slava lui sau arătarea lui, s'au spăriat. VARLAAM, C.312₁. O fructe naltă... ochi suri, boltiți adânc în capul cel înțelept, și barba lungă... îi da arătarea unui înțelept din vechime. EMINESCU, N.52. / Semn prevestitor (de rău). Era de mirare a privi arătare și sămn ca acela. NECULCE, LET.II 219/23. Au lăcrimat icoana Maicii Preacurate..., care adevărat au fost semne și arătare de perirea a mulți creștini. MUSTE, ap.HEM.1559. Când ouă găina ou cu vine într'însa, este o arătare. ȘEZ.III 122. / Monstru, ființă care nu mai seamănă a om, arătanie, arătătură (II), pocitanie. Ce monstru (arătare) și ce groaznică ciudeasă ! CANTEMIR, HR.360. Avea și sfetnic pe lângă sine o arătare de Grec, anume Spandoni, un om urât, podăgrios. MUSTE,

LET.III 46/24. ∫ I s'a bășicat ∫ trupul, încât părea că-i o arătare.
 DRĂGHICI, R.130/26. Nu-i cunoșteai : oameni sânt, draci sânt, ori
alte arătări ! CREANGĂ, P.256. Dacă s'ar căsători ∫ frații din bo-
tez ∫, nu numai că ar fi un mare păcat, ci totodată copiii ce s'ar
naște dintr'însii ar fi niște arătări (monstri). MARIAN, N.181.

∫ Pl. - tări. ∫

- Abstract verbal al lui arăta.

=====

ARATAT s.n. = a r ă t a r e . Din arătatul sv/i ∫ nțiilor,
îngeri, să'mplură de bărbăție. DOSOFTEIU, V.S.50,1. Toamna, după-ce
să rădică tot lucrul pământului, să-vie la domnie, să facă arătat.
 URICARIUL, IV 48/17. ∫ Pl. - taturi. ∫

- Abstract verbal al lui arăta.

=====

ARATAT, -Ă adj. Documentat, probat. Va fi curviea de față și a-
rătată. PRAV.MOLD.87,2. / Expus. Am să vă spui și alte pilde, care
sânt arătate mai aiave și chiar. MSS.(a.1654), ap.GCR.I 166/31. /
Destăinuit. A ține secretul nearătat. PANN, E.I 108/20. De mic și
mare în sat E cu deștul arătat. id. P.V.I 111/20. (Invechit) Cu în-
fățișare de... Era de față.. Isus arătat ca un prunc frumos. DOSOF-
TEIU, V.S.1292.

2. Vizibil. Arătat mă voi face pre mine. MSS.(a.1691), ap.
GCR.I 289/4. / (Invechit) Clar, vădit, limpede, evident, notoriu,
știut. Tremis-au... toți prorocii cu mai mare și cu mai arătată în-
vățătură. VARLAAM, C.2902. Din ceale de sus zise, arătat lucru este,
că... P.MAIOR, IST. 182/3. Arătat iaste, cum căă decât toate cărti-
le bisericesti aceasta iaste mai folositoare de suflete și mântui-
toare. N.TESTAMENT (a.1703), ap.GCR.I 348/5. / Adevărat. Schimbân-
du-ți haina ai ascuns firea cea arătată. MINEIUL (1776). 50²1. /
 (Cu funcțiune a d v e r b i a l ă) în mod evident. Amestecarea

noastră din tine au luat și o au îndumnezeit arătatax. MINEIUL (1776), 200¹2.

- Participiul lui arăta cu valoare de adjectiv.

=====

ARĂTOR¹-OARE adj., s.m., f și n. 1. A d j. Care arată, care te face să vezi un lucru. Credința amu iaste chipul nădejdiei, și lucrurilor cealea nevăzutelor arătătoare. CORESI, ap. HEM.1563. Degetul arătător = cu care arăți de obicei, index. După ce au făcut aceasta, învârtesc așa, care emprinsă în ac, sau legată de bold, de două ori pe degetul arătător. MARIAN, SE.I 75. Ne-am împuns fiecare vârful degetului arătător. SADOVEANU, N.F.36. Lelea Ileana își culegea cu arătătorul drept lacrimile. id.ib.82. Și le arată celorlalți doi degetul cel gros, petrecut printre arătător. V.ROM. 1950, nr.12. / (Gram., învechit) a) Indicativ. În persoana cea d'întâi a timpului de acum, modului arătătoriu. id.ib.244.

2. S.m. și f. Cel (cea) care arată sau face să vezi un lucru. Fieștecare dintr'insele sânt ca un arătătoriu de direptate. N.COSTIN, ap.GCR.II 14. Arătătoriuile de ceale sfinte ! MINEIUL (1776), 22.

3. S.n. (După germ. (Uhr)zeiger) Limba ceasornicului (a busolei). LB. Timpul parcă nu mai trecea. Arătătorul a amortit la 12. V.ROM.1950 nr.12.

√ Pl. (2) -tori, (3) -toare / Și : (vechiu și dial.)
arătătoriu s.m. /

=====

- Derivat dela arăta cu suf. -(ă)tor (-toriu).

=====

ARATATOS, -OASA adj. (Transilv., rar) Arătos. BARCIANU.

- Pare a fi o contaminare între arătat și arătos.

ARATATURA s.f. I. l. (Fără sens peiorativ, azi aproape neîntrebuințat) Arătare (I l). Arătătură = ostensio. ANON.CAR. / (Învechit) Poruncă. Indiction pre limba / Romanilor / să dzâce poruncă și arătătură. DOSOFTEIU, V.S, l₁.

2. Nălucire, vedenie. Nu cu mintea băzut-au pre domnul, sau în arătătură, ce cu toată firea era. MSS. (s.XVII) ap. HEM. 1563.

II. l. Arătare, semn prevestitor de ceva. LB.

2. Monstru, arătare (II), arătanie LB. Cu totul barbari, sau mai bine zicând niște arătături a/le 7 firei. DRAGHICI, R.215/29. Nevoie și-arătătură ! DOINE.6. / Om mic, numai chip de op și blăstămat. VICIU, GL.S. Cine te-a bătut Niculae ? Arătătura ăla ? ib. Om care lasă de dorit în ce privește purtarea, necuviincios. Mă arătătură, tu nu înțelegi. Com.V. CABULEA, LUPȘA-TURDA.

/Pl.-turi. /

- Derivat dela arăta cu suf.-ură.

=====

ARĂTEL s.m. (Bot.) l. = arăriel PANTU, PL².

2. = limba mielului.

/Pl.-ței. / Și : (ad.l) arățiel s.m. GRANDZA, FL.370, cf. GRECESCU, FL.413,413; (2) arățel s.m. PANTU, PL².

- Etimologia necunoscută.

ARĂTELE s.f., pl. (Regional) Farduri, ~~xixix~~ vopsele. PASCAN

GL.